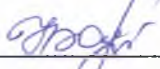

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Факультет морського права
Кафедра адміністративного та конституційного права

«Допущений до захисту»

В. о. завідувача кафедри

 Н. П. Бортник

« » 12 2025 р.

УДК 342.9:349.6(477)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
на тему:
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ
ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ»

Виконала:

студентка 6 курсу, групи 6511мз

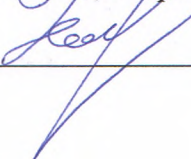
 Жадан Н. М.

Керівник роботи:

викладач кафедри теорії та історії

держави і права,

кандидат юридичних наук, доцент

 Набокова О. Г.

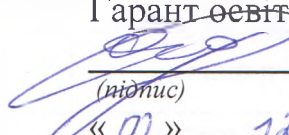
Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Факультет морського права

Кафедра адміністративного та конституційного права
Спеціальність **081 Право**
Освітня програма **Право**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

(підпис) **О. Ю. Дубинський**
«02» 12 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту

Жадан Наталії Миколаївні
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Адміністративно-правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення»**

Керівник роботи **к.ю.н. Набокова Ольга Геннадіївна**

Затверджені наказом ректора **№ 1155-уч від « 30 » вересня 2025 року**

2. Термін подання роботи: 01.12.2025 року

3. Вихідні дані до роботи: чинне законодавство, фахова література, матеріали конференцій, репозитарій університету

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів) _____
Розділ 1. Теоретико-правове підґрунтя дослідження використання та охорони водних ресурсів в Україні

Розділ 2. Адміністративно-правовий механізм забезпечення використання водних ресурсів в Україні

Розділ 3. Перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів

5. Перелік презентаційних матеріалів **виконаний в програмі Power Point**

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	<u>Сторонні консультанти до підготовки розділів роботи не залучалися</u>		

7. Дата видачі завдання **06 вересня 2025 року**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літературних джерел з предмета дослідження	вересень 2025 р.	виконано
2.	Складання розгорнутого плану роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	вересень 2025 р.	виконано
3.	Написання розділу 1	вересень 2025 р.	виконано
4.	Написання розділу 2	жовтень 2025 р.	виконано
5.	Написання розділу 3	листопад 2025 р.	виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи	до 25 листопада 2025 р.	виконано
7.	Передача кваліфікаційної роботи науковому керівнику для написання відгуку	до 27 листопада 2025 р.	виконано
8.	Передача кваліфікаційної роботи рецензенту для рецензування	до 30 листопада 2025 р.	виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	02 грудня 2025 р.	виконано
10	Захист кваліфікаційної роботи	16 грудня 2025 р.	виконано

Студент

Керівник роботи

Жадан Н. М.

Набокова О. Г.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ	10
1.1. Поняття водних ресурсів як об'єкта правового регулювання та його історичний розвиток	10
1.2. Нормативно-правова база у сфері використання та охорони водних ресурсів	17
1.3. Організаційно-правові механізми управління водними ресурсами	24
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХА- НІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ	34
2.1. Повноваження органів державної влади у сфері водокористування	34
2.2. Адміністративні процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування	38
2.3. Адміністративна відповідальність за порушення	

законодавства щодо охорони водних ресурсів	40
2.4. Роль громадськості у забезпеченні охорони водних ресурсів	47
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ	52
3.1. Гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері водокористування та охорони водних ресурсів	52
3.2. Запровадження сучасних механізмів контролю та моніторингу стану водних ресурсів	58
3.3. Екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів	61
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

АНОТАЦІЯ

Жадан Н. М. Адміністративно-правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Випускова кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» (081 Право). – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу сучасного стану та перспективам вдосконалення адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні.

У першому Розділі *“Теоретико-правове підґрунтя дослідження використання та охорони водних ресурсів в Україні”* з’ясовано поняття водних ресурсів як об’єкта правового регулювання та його історичний розвиток, розглянуто нормативно-правова база у сфері використання та охорони водних ресурсів, розкрито організаційно-правові механізми управління водними ресурсами.

У другому Розділі *“Адміністративно-правовий механізм забезпечення використання водних ресурсів в Україні”* міститься характеристика повноважень органів державної влади у сфері водокористування, аналізуються адміністративні процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування, подається аналіз адміністративної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів, розкривається роль громадськості у забезпеченні охорони водних ресурсів.

Третій Розділ *“Перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів”* присвячений питанню гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері водокористування та охорони водних ресурсів, розкриттю сучасних механізмів контролю та моніторингу стану водних ресурсів, а також вивченню екологічних стандартів та нормативів у сфері охорони водних ресурсів.

У *Висновках* підведено підсумки роботи. Зокрема, констатовано, що ефективне адміністративно-правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні є можливим лише за умови комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та активної співпраці всіх зацікавлених сторін: держави, бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів. Вдосконалення цієї сфери сприятиме не лише екологічній безпеці, а й сталому економічному розвитку країни.

Окрім того, вказано на необхідності комплексного підходу до удосконалення правової бази України щодо використання та охорони водних ресурсів та оптимізації інституційної структури управління водними ресурсами.

Ключові слова: вода, водні ресурси, водокористування, водовідведення, якість води, адміністративно-правове регулювання, охорона водних ресурсів, міжнародні стандарти, управління водним господарством.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РЄ	Рада Європи
КМУ	Кабінет Міністрів України
Мінрегіонбуд	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Держводагентство	Державне агентство водних ресурсів України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення

ВСТУП

Актуальність теми. Вода є однією з найважливіших складових природного середовища, що забезпечує життєдіяльність людини, функціонування екосистем та розвиток економіки. Україна, володіючи значним потенціалом водних ресурсів, стикається з низкою викликів, пов'язаних із їх раціональним використанням, охороною та відновленням. У цьому контексті особливого значення набуває адміністративно-правове регулювання, яке виступає базовим інструментом забезпечення збалансованого управління водними ресурсами.

Адміністративно-правове регулювання у сфері водокористування та охорони водних ресурсів в Україні є складною системою правових норм, інституційних механізмів і процедур, спрямованих на забезпечення сталого розвитку цієї галузі. Основу правового регулювання становить Водний кодекс України, який визначає правовий режим водних об'єктів, порядок їх використання і охорони. Водночас реалізація державної політики у цій сфері потребує ефективної взаємодії між різними рівнями органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадськістю.

На сучасному етапі розвитку України актуальними залишаються проблеми забруднення водних об'єктів, нераціонального використання водних ресурсів, недостатнього рівня їх відновлення, а також невідповідності національного законодавства сучасним міжнародним стандартам. Отже, дослідження адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів є важливим кроком на шляху до забезпечення екологічної безпеки, сталого розвитку країни та виконання міжнародних зобов'язань України.

Теоретичною та методологічною основою цієї кваліфікаційної роботи стали праці відомих вчених, з-поміж яких: С. Антонова, Г. Балюк, М. Бринчук, Д. Буцьких, А. Гетьман, Н. Золотарьова, І. Каракаш, Т. Коломосьць, В. Колпаков, В. Костицький, Д. Кремова, І. Крилова, С. Куренда, В. Курило, Є. Легеза, Л. Мелех, А. Собакарь, Т. Сухоребра, І. Чумаченко та багато інших.

Мета і завдання дослідження. *Мета* кваліфікаційної роботи полягає в аналізі сучасного стану адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні, виявлення його недоліків і прогалин, а також окреслення перспектив вдосконалення нормативно-правової бази та інституційного механізму управління у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі планується вирішити такі *завдання*:

- визначити зміст і сутність поняття водних ресурсів як об'єкта правового регулювання та його історичний розвиток;
- проаналізувати нормативно-правову базу у сфері використання та охорони водних ресурсів;
- розкрити організаційно-правові механізми управління водними ресурсами;
- визначити повноваження органів державної влади у сфері водокористування;
- охарактеризувати адміністративні процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування;
- здійснити аналіз адміністративної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів;
- з'ясувати роль громадськості у забезпеченні охорони водних ресурсів;
- розглянути питання гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері водокористування та охорони водних ресурсів;
- проаналізувати запровадження сучасних механізмів контролю та моніторингу стану водних ресурсів;
- дослідити екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні

Предметом дослідження виступає сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні

Методи дослідження. Кваліфікаційна робота спирається на теоретичні основи та загальновизнані методологічні підходи до наукового дослідження, які охоплюють світоглядні, загальнонаукові й спеціалізовані методи. У межах дослідження використовувалися методи індукції, дедукції, аналізу, синтезу, діалектичного підходу та порівняльно-правового аналізу. Застосування цих методів забезпечило можливість переходу від загальних положень до конкретних аспектів, що сприяло визначенню основних напрямів наукового пошуку та комплексному вивченню проблеми в її соціальному контексті та правовому вимірі. Такий методологічний підхід дозволив здійснити всебічний і системний аналіз сучасного стану та перспектив удосконалення адміністративно-правового регулювання використання й охорони водних ресурсів в Україні.

Апробація результатів дослідження. Підсумки роботи загалом, узагальнення та висновки були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції “” (м. Львів, жовтня 2025 року).

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою та її завданнями і складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 80 сторінок, з яких основного тексту – 63 сторінок. Список використаних джерел налічує 73 найменування і розміщений на 9 сторінках, додатки – на 2 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття водних ресурсів як об'єкта правового регулювання та його історичний розвиток

Водні ресурси є однією з найважливіших складових природного середовища, що забезпечують життєдіяльність людини, функціонування екосистем та розвиток суспільства. У зв'язку з цим питання правового регулювання використання, охорони та управління водними ресурсами завжди перебували у центрі уваги як національних законодавств, так і міжнародного права.

Згідно з поглядами В. В. Шеховцова та Т. В. Єрмолаєвої, планетарний масштаб сучасної цивілізації, що характеризується збільшенням чисельності населення та зростанням потреби людства у гарантуванні продовольчої та харчової безпеки, особливо через освоєння природних надбань, спричиняє активізацію використання людиною водних біовидів. Ці ресурси здатні надавати різноманітні товари та послуги, що мають вагу для економіки не лише України, але й тих держав, із якими наша країна підтримує тісні політичні та господарські відносини. Водночас, постійне посилення тиску людської діяльності на водні системи призводить до деградації їхнього екологічного стану, що суттєво відображається на характеристиках запасів водних біоресурсів, як за обсягом, так і за якістю.

Таке протиріччя між прагненням нарощувати економічну спроможність країни та потребою формувати комфортне й безпечне природне середовище, яке є критичним для виживання нинішнього та майбутніх поколінь, робить неминучим переосмислення панівної моделі поводження з водними біоресурсами як елементом фауни, що має забезпечити стійке зростання держави [1, с. 110].

Згідно з твердженнями М. В. Краснової та Ю. А. Краснової, вода є найбільш розповсюдженою складовою хімічної природи, яка відіграла ключову роль у формуванні матеріальної оболонки світу. Існує науковий погляд, згідно з яким первісно земна поверхня була повністю покрита водою, і лише згодом, під дією низки факторів, її площа скоротилася, що призвело до формування суші. Гідросфера, будучи однією з основних частин планети, покриває 71% її загальної поверхні. Вона включає води суші (такі як річки, озера, крижані масиви, штучно створені водойми, болота, підземні води, волога у ґрунті, а також сніговий покрив) нарівні з морськими та океанічними просторами. Загальний запас води на нашій планеті оцінюється приблизно у 1 мільярд 390 мільйонів кубічних кілометрів, причому частка придатної для пиття води не сягає й 2% [2, с. 53].

Вода виконує низку важливих ролей у житті людства:

- Екологічна та біологічна: водні запаси є життєво необхідними для виживання людей, фауни та флори, представляючи собою дефіцитні й крихкі природні надбання. Життєзабезпечення людини (без води вона виживає лише кілька діб), розвиток рослинності та тваринного світу, а також входження до складу клітин усіх живих істот – усе це забезпечує вода;

- Культурно-оздоровча: вода сприяє відновленню працездатності людини під час відпочинку на лоні природи, у санаторно-курортному лікуванні, під час туристичних поїздок, занять аматорським риболовством, а також при створенні територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- Соціально-економічна: вода задовольняє різноманітні потреби соціуму, зокрема для пиття та побуту, для забезпечення пожежної безпеки, а також для потреб промисловості, агропромислового та рибного секторів, водного транспорту та інших галузей. [2, с. 53].

Вода – це невловимий скарб дарований нам природою, без якого неможливе існування не лише соціуму, а й загалом усіх форм життя на планеті Земля, що ще в далекі часи було усвідомлено людством. У теперішній час значення води для людського життя зросло багаторазово. Вода – це саме життя, а неякісна вода становить серйозну загрозу для всього живого. Найдієвіше та

науково обґрунтоване використання водних запасів, їх збереження від виснаження та забруднення, покращення властивостей води, попередження та усунення спричиненої нею шкоди, а також захист прав користувачів у сфері водокористування вимагають безперервного нагляду. І не лише цим має опікуватися правова база України, адже водні резерви є національним надбанням будь-якої держави та охоплюють усі води гідросфери, а саме води річок, озер, штучних водойм, морів та океанів; води, що знаходяться під землею; вологу в ґрунті; лід (воду) гірських та полярних крижаних шапок; водяну пару в атмосфері. Вода є фундаментом буття на нашій планеті та виконує ключову функцію у формуванні й розвитку кожної живої істоти, включно із людиною. В останні роки ми бачимо прогресуюче забруднення, яке трансформується як у кількісному, так і в якісному відношенні. Ситуація, що склалася в українських регіонах на сьогодні, є незадовільною. Існує значна кількість викликів у сфері забезпечення водою, і найбільш суттєвий з них – це вторинне забруднення питної води. Сучасні методи водоочищення здатні покращити її якість, однак цього недостатньо. На сьогодні, зростання потреб у воді та посилення вимог до її якості призводить до тенденції насичення води шкідливими речовинами та зменшення обсягів доступної питної води. В Україні найбільш нагальним питанням є забезпечення розумного використання водних ресурсів, оскільки в перспективі нерозумне поводження з водою може перетворитися на всесвітню проблему для майбутніх поколінь, що і зумовило важливість цієї теми [3, с. 168-169].

Водні ресурси у правовому сенсі охоплюють усі природні води, які можуть бути використані людиною для задоволення її потреб. Відповідно до законодавства України, зокрема Водного кодексу України [4], до водних ресурсів належать поверхневі (ріки, озера, водосховища) та підземні води. Вони розглядаються як частина природного середовища, що має екологічну, економічну та соціальну цінність.

Специфіка підходів до врегулювання питань захисту та ощадливого поводження з водними запасами в Україні зумовлена тим, що держава потерпає від нестачі води, хоча й має велику кількість річкових артерій, проте останні

вирізняються невеликими запасами вологи. Додатково, на південних та східних територіях, де простягається обширний євразійський степ аж до кордонів східного Китаю, річки нерідко міліють у період літньої спеки та посухи, що класифікувало цю географічну зону як таку, що схильна до ризикованого землеробства. У добу Радянського Союзу водні екосистеми були піддані майже повному знищенню, значна частина річок залишається штучно регульованою, а в дії перебувають сотні рукотворних водойм. Левова частка міських поселень не обладнана системами зливової каналізації, а наявні споруди для очищення стічних вод є морально застарілими. Увесь цей комплекс проблем має руйнівний вплив на стан водних резервів та питної води. Як наслідок, чимало громадян України висловлюють недовіру до води з централізованого водогону та мусять вдаватися до придбання води у пляшках [5, с. 18].

На тлі інших європейських держав, Україна вирізняється одним із найскромніших рівнів доступу до водних ресурсів – усього 1 тисяча кубічних метрів на пересічного громадянина. Хоча країна багата на водні об'єкти: тут розташовано 63 тисячі річок, 40 тисяч озер, 1100 водосховищ та 400 тисяч ставків, що загалом складає приблизно 1 мільйон 100 тисяч гектарів прісної водної поверхні. Для порівняння, у Канаді цей показник сягає 94,3 тис. "кубів", у Сполучених Штатах – 7,4 тис. куб. м, а в Німеччині – 1,9 тис. куб. м. Більше того, за критеріями, встановленими ЮНЕСКО, держава вважається такою, що відчуває дефіцит водних ресурсів, якщо на кожного мешканця на рік припадає менше ніж 1,7 тис. кубометрів води [5, с. 19].

Окрім атмосферного повітря, вода посідає друге місце за значущістю для забезпечення повноцінного та якісного людського існування. Саме з водою нерозривно пов'язаний перехід від мандрівного способу господарювання до осілого, а також зародження землеробства. Вода стала каталізатором виникнення морських, античних та ранніх міських (полісних) цивілізацій на європейському просторі (зокрема, у Давній Греції та Стародавньому Римі). У цих суспільствах водні шляхи здебільшого слугували засобом зв'язку та обміну товарами, а також використовувалися для налагодження виробничих циклів, енергетичного

забезпечення, у сфері обслуговування та громадського харчування [5, с. 18].

Юридичне визначення водних ресурсів передбачає їх розгляд не лише як об'єкта використання, але і як об'єкта правової охорони. Це означає, що держава встановлює правила щодо раціонального використання вод, їх захисту від забруднення та виснаження, а також забезпечує доступність водних ресурсів для населення.

Історія правового регулювання водних ресурсів бере свій початок з найдавніших часів. У первісному суспільстві вода розглядалася як загальне благо, доступне для всіх членів громади. Проте з розвитком цивілізацій і ускладненням соціально-економічних відносин виникла необхідність у встановленні правил використання водних джерел [6].

У період античності питання управління водними ресурсами регулювалися переважно звичаєвим правом. Наприклад, у Римській імперії діяли норми, які визначали право користування річками, каналами та іншими джерелами води. Вода вважалася спільним благом (*res communis*), і кожен громадянин мав право користуватися нею за умови дотримання загальних правил [7].

У середньовіччі з посиленням феодальної системи доступ до водних ресурсів став більш обмеженим. Водні об'єкти часто перебували у власності феодалів або церкви, що створювало нерівність у доступі до них. У цей період також почали формуватися перші правові акти, спрямовані на регулювання використання вод для іригації, рибальства та транспортних потреб [8].

З розвитком промисловості у XVIII–XIX століттях значення водних ресурсів для економіки значно зросло. Це зумовило появу перших національних законодавчих актів, які регулювали питання охорони та використання вод. Наприклад, у багатьох країнах Європи було впроваджено норми щодо запобігання забрудненню річок промисловими відходами.

У цей період також відбувався розвиток міжнародного права у сфері водних ресурсів. Перші міжнародні договори стосувалися переважно регулювання судноплавства на транскордонних річках (наприклад, Рейнська конвенція 1815 року) [9].

У XX столітті із зростанням екологічної свідомості людства питання охорони водних ресурсів набули глобального характеру. У багатьох країнах було прийнято спеціальні закони про воду, які встановлювали правила її раціонального використання та захисту. Зокрема, в Україні перший Водний кодекс було ухвалено у 1972 році [10].

На міжнародному рівні важливим етапом стало прийняття Конвенції ООН про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (1992 рік) [11]. Цей документ заклав основи співпраці держав у сфері управління спільними водними ресурсами.

На сучасному етапі правове регулювання водних ресурсів базується на принципах сталого розвитку та екологічної безпеки. В Україні основним нормативним актом у цій сфері є Водний кодекс України (1995 рік) [4], який визначає правові основи використання, охорони та відтворення водних ресурсів.

Розглядаючи поняття «користування» та «захист» водних ресурсів, С. В. Куренда позначає певну тенденцію у сучасних правничих дослідженнях, а саме: деякі з цих досліджень, зазначає науковиця, фіксують, що екологічні права в історичному ракурсі знайшли своє відображення у міжнародних документах, що стало наслідком усвідомлення людством екологічних загроз як надзвичайно серйозної глобальної проблеми. Однак, на думку дослідниці, закріплення екологічних прав у міжнародних правових джерелах є лише фінальним етапом, так би мовити, проявом проблеми, масштаб якої вже неможливо було ігнорувати. Насправді ж, екологічні права фізичних осіб, включаючи ті, що стосуються водокористування, фундаментально і часом несистематично знаходили своє втілення різними джерелами протягом усієї історії людства. При цьому таке «розпорошення» не завжди було постійним явищем, а термінологічна та сутнісна різниця у трактуванні «використання» водних ресурсів у контексті положень різних правових галузей, як і загострення проблеми правового забезпечення екологічних прав на початку XX століття, є ланками одного взаємопов'язаного ланцюга закономірних причин і наслідків. [12, с. 45].

Державне регулювання у сфері водокористування та водоохорони

спирається на універсальні та специфічні засади, властиві екологічному менеджменту як інструменту втілення державної природоохоронної стратегії. Специфіка їхнього вияву визначається цільовим призначенням, функціоналом та змістом водно-правових актів, через що вони часто набувають статусу нормативно-установлюючих засад. Комплексне поєднання отаких засад слугує фундаментом для функціонування системи екологічного контролю. Врахування та практичне впровадження розглянутих принципів, безсумнівно, гарантуватиме успішне виконання екологічного курсу держави. [13, с. 49].

Ключовими принципами сучасного законодавства є:

1. Принцип раціонального використання – забезпечення ефективного використання вод з мінімальним впливом на навколишнє середовище.
2. Принцип платності – встановлення плати за спеціальне використання водних ресурсів.
3. Принцип пріоритетності – надання переваги потребам населення у питній воді перед іншими видами використання.
4. Принцип міжнародної співпраці – взаємодія з іншими державами у питаннях охорони транскордонних вод.

Сьогодні також активно розвивається міжнародне право у сфері водних ресурсів. Зокрема, Конвенція ООН про право несудноплавного використання міжнародних водотоків (1997 рік) [14] встановлює принципи справедливого і розумного використання спільних водотоків.

Екологічно-правове вивчення застосування та захисту водних ресурсів здатне здійснюватися на двох ключових площинах, які, своєю чергою, окреслюють потенційний підхід до аналізу відповідної структури, а отже, й уможлиблюють різноманітність наукових методів, спрямованих на дослідження цього питання. Цими площинами є понятійна (термінологічна) та змістовна (сутнісна), які перебувають у нерозривному взаємозв'язку через саму природу мови як системи знаків, що слугує інструментом для найменування, пізнавального закріплення, формалізації й осмислення екологічно-правових феноменів та змін, а також для трансляції відомостей про них. Розмежування цих

рівнів розуміння зумовлюється, зокрема, факторами «неузгодженості» між реальними явищами та процесами і відповідними їм термінами, а також ситуаціями, коли норми законодавства про природні ресурси тлумачаться по-різному під час їх практичного застосування та втілення у життя [15, с. 56].

Отже, поняття водних ресурсів як об'єкта правового регулювання має багатовікову історію розвитку. Від звичаєвого права до сучасного законодавства цей процес супроводжувався поступовим переходом від сприйняття води як необмеженого ресурсу до усвідомлення її вразливості та необхідності раціонального управління. У сучасному світі правове регулювання водних ресурсів відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства та збереженні природного середовища для майбутніх поколінь.

1.2. Нормативно-правова база у сфері використання та охорони водних ресурсів

Щодо звичних понять, які активно використовуються у сфері екологічного права та екологічного законодавства, А. Л. Головка виділяє такі категорії: «природа», «оточуюче природне середовище», «екологічна безпека», окрім цього також «ландшафт», «фауна», «флора», «лісові масиви», «надра», «атмосферний простір», «території природоохоронного фонду», «національні природні парки», «водні запаси» та низка інших [16, с. 236].

Вода є одним із найважливіших природних ресурсів, необхідних для життєдіяльності людини, функціонування екосистем та забезпечення сталого розвитку суспільства. Водночас, значний антропогенний вплив, кліматичні зміни та зростання населення спричиняють дедалі більший тиск на водні ресурси. У зв'язку з цим, питання правового регулювання використання та охорони водних ресурсів набуває особливого значення.

За поглядом Д. О. Буцьких, фундамент адміністративно-правового захисту водних ресурсів закладається через нормативно-правове впорядкування, яке функціонує у сфері публічної адміністрації. Це включає цілеспрямований вплив

державних установ на активність громади та її окремих спільнот, де втілюються суспільні потреби й інтереси, загальноважливі завдання та воля соціуму.

Цей дослідник розглядає правове регулювання як процес вибору, формалізації у вигляді правових норм та впровадження у практичну площину тих юридичних інструментів, що спрямовані на організацію поведінки та дій як окремих осіб, так і людських об'єднань, а також запровадження у правову систему особливих механізмів для гарантування належної поведінки [17, с. 135].

Розробка робочого та дієвого регуляторного акта, здатного гарантувати дотримання законності у цій царині, посідає одне з ключових місць у втіленні державної стратегії стосовно захисту водних активів нашої держави. Однак, вади та лакуни, присутні у чинному екологічному правовому полі, ускладнюють громадянам реалізацію їхнього права на безпечне довкілля, що наголошує на нагальності проведення цільового вивчення питань збереження водних ресурсів України крізь призму адміністративно-правової доктрини. [17, с. 135-136]

Регулювання на законодавчому рівні заходів захисту водних активів від забруднення отруйними субстанціями, шкідливими матеріалами, важкими металами та іншими складниками, складає невід'ємну частину загальної системи природоохоронних заходів. Це охоплює доволі об'ємний корпус нормативних актів, якому притаманні слушні відмінності, що відображають унікальність публічно-правового захисту водних об'єктів, функціонування суб'єктів, відповідальних за це, а також використання належних інструментів та підходів. [17, с. 136].

Як зазначають Є. О. Легеза та А. О. Собакарь, водокористування в Україні характеризується нераціональністю в багатьох галузях, що проявляється у зростанні непродуктивного використання водних ресурсів. При цьому обсяг доступних водних ресурсів скорочується через їх забруднення та виснаження. Майже всі поверхневі та підземні джерела води зазнають забруднення. До основних джерел забруднення, як вказують дослідники, належать сполуки азоту та фосфору, легкоокислювані органічні речовини, пестициди, нафтопродукти, важкі метали та феноли [18].

Отож, правове регулювання у сфері використання та охорони водних ресурсів в Україні базується на Конституції України, яка закріплює право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а також обов'язок держави забезпечувати раціональне використання природних ресурсів (стаття 50, стаття 13 Конституції України) [19]. Основним галузевим актом є Водний кодекс України, прийнятий у 1995 році [4], який визначає правові основи управління, використання та охорони водних ресурсів.

Водний кодекс регламентує порядок водокористування (загального та спеціального), встановлює вимоги до охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження, а також визначає повноваження органів державної влади у цій сфері. Особливу увагу приділено питанням управління басейновим принципом, що відповідає сучасним міжнародним підходам до управління водними ресурсами.

Крім того, важливе значення мають закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20], «Про питну воду та питне водопостачання» [21], «Про природно-заповідний фонд України» [22], а також численні підзаконні акти, що деталізують процедури водокористування та заходи з охорони водних об'єктів.

Україна є стороною низки міжнародних угод, які регулюють питання охорони водних ресурсів. Зокрема, важливим є ратифікована Україною Конвенція про захист і використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Хельсінська конвенція) [23], яка спрямована на забезпечення сталого використання транскордонних вод і запобігання їхньому забрудненню. Також варто згадати Орхуську конвенцію [24], яка гарантує доступ громадськості до інформації про стан довкілля, включаючи водні ресурси.

Важливим кроком у гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами стало приєднання України до Угоди про асоціацію з ЄС [25]. У рамках виконання цієї угоди Україна зобов'язалася імплементувати положення Водної рамкової директиви ЄС, яка є ключовим документом у сфері охорони водних ресурсів на території Європейського Союзу.

Отож, варто погодитись з Д. О. Буцьких у тому, що сукупність правових приписів, що регулюють захист водних ресурсів від забруднення, являє собою заплутану структуру. Рисою такої складної системи є здатність окремих складових бути об'єднаними у групи за різними критеріями. Ці критерії відображають об'єктивно існуючі взаємозв'язки між зазначеними елементами. При застосуванні розділеного підходу до юридичного опорядкування, такі класифікації нормативних документів та відповідних норм у цій охоронноприродній галузі формуються і реально присутні у загальній системі екологічного права [17, с. 136].

Жваве зацікавлення виокремленням та науковим дослідженням подібних сукупностей зумовлене нагальними потребами соціуму у подоланні певних екологічних та інших викликів. Класифікація нормативно-правових документів та відповідних положень, ґрунтуючись на визначених критеріях у межах певної законодавчої сфери (як метод наукового осягнення), дає змогу здійснити детальнішу експертизу якості правового врегулювання конкретних взаємовідносин та процесу впровадження норм права, виявити прогалини та недосконалості, а також обґрунтувати кроки для їх ліквідації. З огляду на це, вагомим здобутком у поступі правничої науки та практичного застосування знань у сфері захисту довкілля від забруднень та неекономного використання ресурсів постає розгляд правового забезпечення у цій галузі як цілісної системи [17, с. 136].

Істотний вплив на те, як держава керує забезпеченням міст водою, справляє нормативна база, що регулює розвиток цієї сфери. Фундаментом юридичних відносин у сфері державного нагляду за використанням і захистом водних активів слугують екологічні закони, зокрема ті, що закріплені у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20]. Наразі чинними є низка законодавчих актів, які закладають підвалини для поліпшення водопостачання громадян. До них належать Закони України: «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» [26], «Про житлово-комунальні послуги» [27],

«Про Загальнодержавну цільову програму "Питна вода України" на 2011-2020 роки» [28], «Про питну воду і питне водопостачання» [21], а також Програма розвитку водопровідно-каналізаційного господарства [29], котрі встановлюють правові, організаційні та фінансові засади для трансформації та розвитку цієї галузі. На міжнародному ж рівні засади та методи природокористування окреслено у Кіотському протоколі, підписаному 1997 року в Японії [30], який окреслив зобов'язання й права держав стосовно експлуатації природних ресурсів [31].

У сфері централізованого забезпечення водою та водовідведення слід виокремити низку ключових нормативних документів. Так, ідеться про Закони України: «Про житлово-комунальні послуги» [27], «Про питну воду та питне водопостачання» [21], «Про водовідведення та очищення стічних вод» [32], «Про природні монополії» [33], «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [34]. Окрім цих законів, є низка пов'язаних підзаконних актів, серед яких: Наказ Мінжитлокомунгоспу України від 27.06.2008 р. № 190, що затверджує Правила користування централізованими системами водопостачання та водовідведення у містах та селах України [35]; Постанова КМУ від 05.07.2019 р. № 690, яка встановлює Правила надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення, а також типові договори про такі послуги [36]; Наказ Мінрегіонбуду, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 р. № 316, що затверджує Правила прийому стічних вод до централізованих систем водовідведення [37]; Постанова НКРЕКП від 10.03.2016 р. № 302, що регулює Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення [38]; Постанова НКРЕКП від 24.03.2016 р. № 364, якою затверджено Процедуру встановлення цих тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення [39]; Постанова КМУ від 05.03.2022 р. № 206, яка стосується питань оплати житлово-комунальних послуг під час воєнного стану [40].

Регулювання у сфері забезпечення водою та відведення стоків здійснюється низкою нормативно-правових актів, що належать до загального

законодавства та спеціального законодавства. До законодавчих актів широкої дії відносяться Основний Закон України [19], Цивільний кодекс [41], Податковий кодекс [42], Кодекс надр [43], Кодекс цивільного захисту [44] та інші. Спеціальне ж правове поле містить нормативно-правові документи різної юридичної ваги, які регулюють як усю сферу водопостачання та водовідведення, так і окремі її складові.

Спеціальне законодавство у сфері забезпечення водою та стоками можна умовно класифікувати на наступні категорії: головні закони, допоміжні закони, підзаконні нормативно-правові акти, нормативні акти та ненормативні акти. Таким чином, регулювання галузі водопостачання та водовідведення в Україні базується на таких ключових законодавчих документах, які окреслюють основні складники її інституційної будови та нормативної бази: Водний кодекс України [4], Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» [21], Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [27], Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [34], Закон України «Про природні монополії» [33], Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що знаходяться у комунальній власності» [45].

Незважаючи на існування розгалуженої нормативно-правової бази, у сфері використання та охорони водних ресурсів в Україні існує низка проблем. Серед них можна виділити наступні:

1. Недостатній рівень імплементації міжнародних норм. Хоча Україна формально приєдналася до багатьох міжнародних договорів, їх практичне впровадження залишається недостатнім через відсутність механізмів контролю та фінансування.

2. Неефективність державного контролю. Органи державної влади часто стикаються з браком ресурсів і повноважень для забезпечення належного контролю за дотриманням вимог у сфері водокористування.

3. Недосконалість системи санкцій. Чинне законодавство передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення у сфері

водокористування, проте розміри штрафів часто є недостатньо стримуючими.

4. Проблеми з фінансуванням заходів з охорони вод. Брак бюджетного фінансування обмежує можливості реалізації масштабних екологічних проєктів, спрямованих на відновлення та збереження водних ресурсів.

Для забезпечення ефективного управління водними ресурсами України необхідно здійснити низку заходів з удосконалення нормативно-правової бази:

1. Імплементация європейських стандартів. Продовження роботи над гармонізацією національного законодавства з положеннями Водної рамкової директиви ЄС дозволить підвищити ефективність управління водними ресурсами.

2. Посилення відповідальності за порушення. Потрібно переглянути систему санкцій за порушення законодавства у сфері охорони водних ресурсів, збільшивши розміри штрафів та впровадивши механізми відшкодування завданої шкоди.

3. Розвиток басейнового управління. Впровадження інтегрованого підходу до управління водними ресурсами на рівні річкових басейнів сприятиме більш ефективному використанню і захисту вод.

4. Залучення громадськості. Забезпечення доступу громадськості до інформації про стан водних ресурсів та активізація участі громадян у процесах прийняття рішень сприятиме підвищенню прозорості та ефективності управління.

5. Фінансова підтримка екологічних проєктів. Необхідно створити дієві механізми залучення інвестицій у проєкти з відновлення та захисту водних ресурсів, включаючи розвиток державно-приватного партнерства.

Нормативно-правова база у сфері використання та охорони водних ресурсів відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства та збереженні природного середовища для майбутніх поколінь. Водночас, для її ефективного функціонування необхідно не лише вдосконалювати законодавство, але й забезпечувати його належне виконання, посилювати контроль і розвивати міжнародну співпрацю. Лише комплексний підхід

дозволить досягти гармонійного балансу між потребами суспільства і збереженням природного багатства України.

1.3. Організаційно-правові механізми управління водними ресурсами

Управління водними ресурсами є однією з ключових сфер діяльності держави, спрямованої на забезпечення сталого розвитку суспільства та збереження природних екосистем. Водні ресурси відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку, забезпеченні населення питною водою, підтримці сільського господарства, промисловості та енергетики. У зв'язку з цим організаційно-правові механізми управління водними ресурсами набувають особливого значення.

С. В. Круговий слушно підкреслює, що серед пекучих питань сьогодення чи не найактуальнішим постає збереження добротного стану довкілля, зокрема, від втручання людини. Попри безперервні обговорення та наполягання на обдуманому використанні й захисті природних багатств, менталітет значної частини населення досі схиляється до споживацтва. Природні ресурси здебільшого сприймаються господарюючими суб'єктами як лише можливість та інструмент для досягнення найвищого зиску. Цей стан речей створює невимовну потребу у відповідній законодавчій базі для захисту природних ресурсів, забезпечуючи їхню збереженість як за обсягом, так і за властивостями [46, с.350].

Організаційно-правові механізми управління водними ресурсами базуються на принципах сталого використання, раціонального розподілу та охорони водних ресурсів. Основними завданнями такого управління є забезпечення доступу до води, запобігання її забрудненню, збереження екосистем та підтримка водного балансу.

Як підкреслює І. І. Крилова, галузі водопостачання та водовідведення становлять значну частину економіки та життєзабезпечення громадян країни. Упорядкування цих сфер є невід'ємною частиною державної політики, що охоплює ціннісні орієнтири, управлінські дії, прийняті рішення, механізми

втілення державно-політичних установок (завдань, визначених владними структурами) та систему державного апарату, що спрямовує розвиток держави. Впровадження державної політики та здійснення влади у сучасному світі неможливе без залучення офіційних документів, що видаються державними органами. Ці документи є зовнішнім виразом реалізації їхніх повноважень, фіксуючи конкретні владні рішення, спрямовані на врегулювання суспільних взаємин та досягнення юридично визначених наслідків. Акти органів державної влади набувають вирішального значення як для держави, так і для суспільства, адже вони є проявом конкретних рішень владних структур та їхньої діяльності щодо виконання функцій управління соціумом [47, с. 14].

На думку Антонової С. Є., для вирішення поточних проблем розвитку водозабезпечення міського населення необхідно вжити комплекс заходів. Це включає оновлення та модернізацію водопровідно-каналізаційних мереж, впровадження обґрунтованих норм споживання води населенням, покращення системи обліку водних ресурсів, а також удосконалення цінової (тарифної) політики. Такий підхід здатен відновити надійність водозабезпечення, закласти основу для стабілізації водокористування та підвищити якість питної води [31].

Варто приділити пильну увагу встановленню дієвості системи подачі води та аналізу витрат фінансових ресурсів. Водночас, приведення законодавства України у відповідність до європейських норм вимагатиме певного періоду. Нинішня обстановка у сфері правового регулювання забезпечення громадян водою дає підстави для оптимізму, адже Україна, схоже, обрала вірний напрямок, що сприятиме прогресу та покращенню правової бази, а як наслідок – підвищенню ефективності водопостачання населення у майбутньому. Суттєвим недоліком є відсутність єдиної центральної інституції, відповідальної за вирішення питань водного господарства, управління водними ресурсами та забезпечення водою населення. Наявність множинності керівних структур тягне за собою дублювання повноважень щодо надання води громадянам, ощадливого використання та охорони водних запасів, що перешкоджає координації зусиль та результативному втіленню запланованих цілей [31].

Згідно з баченням І. Є. Чумаченка, в Україні помітно трансформувалися методи підходу до вирішення питань, пов'язаних із водогосподарською сферою, де акцент зміщується на екологічні та економічні аспекти. Керування водними запасами виділене як один із ключових пріоритетів державно-політичного курсу і вважається критично важливим елементом для забезпечення сталості розвитку країни. Хронічне забруднення водних джерел, складнощі з їх розподілом, а також виклики, з якими стикаються специфічні сектори водокористування, – це лише мала частина проблем, які неможливо ефективно врегулювати в стислий проміжок часу, спираючись на чинну структуру управління водними ресурсами. Функціонування державних адміністративних структур у царині застосування та збереження водних об'єктів спирається на засадничі постулати, які відображають фундаментальні засади організації державного нагляду у цій галузі. Ці засади закріплені у законодавчих актах та інших регулятивних документах, що впорядковують взаємовідносини між соціумом та природою, а також стосуються експлуатації й охорони водних резервів. [13, с. 46-47].

Найкращий спосіб застосування водних запасів полягає у їх всебічному використанні. Фундаментальною засадою права у сфері природокористування вважається ідея комплексного підходу до освоєння природних ресурсів. Правники-науковці наразі досліджують юридичні боки цього принципу комплексного природокористування. Комплексне природокористування, по суті, означає, що на певній визначеній території залучаються до експлуатації одночасно різні різновиди природних надбань та їх складові. Природні елементи не існують ізольовано; це зумовлено взаємозв'язками, властивими природному середовищу. Як ілюстрація, для аграрних потреб в землекористанні нерідко залучають водні джерела, що знаходяться на цих угіддях. Нормативно-правова база у певній мірі умовно розділяє різні природні об'єкти між собою, аби забезпечити більш точне юридичне врегулювання порядку їх застосування та умов збереження. При плануванні та освоєнні природних багатств на певній території, усі складові природи мають бути інтегровані в економічний процес, що гарантує вилучення усіх вигідних природних цінностей у комплексі [13, с.

48].

На думку І. Є. Чумаченка, водні ресурси є критично важливими для економічного поступу держави, зокрема й для її енергетичного комплексу. Гідроенергетика постає одним із ключових адептів споживання цієї водної бази. На даний час гідроелектростанції займають значну частку в загальній структурі енергозабезпечення України. Крім того, гідроенергетика вважається одним із найперспективніших шляхів у царині розвитку відновлюваних джерел енергії. Діяльність гідроенергетичних об'єктів функціонує за рахунок експлуатації гідроенергії (енергії, яку мають водні маси у річкових руслах або припливно-відпливних явищах). Водночас, як зазначає дослідник, заходи, окреслені у Програмі розвитку гідроенергетики до 2026 року [48] та Енергетичній стратегії України до 2050 року [49], передбачають нарощування потужностей гідроенергетики та збільшення виробництва саме такого типу електроенергії [13, с. 104].

Проте, слушно зауважує науковець, експлуатація водойм задля гідроенергетичних цілей криє в собі ризики у здійсненні права водокористування. Це питання є заплутаним із точки зору соціально-правового врегулювання, особливо в частині організаційно-технічного супроводу, оскільки вимагає залучення специфічних технічних засобів та інженерних конструкцій, чий правовий статус має свою специфіку [13, с. 104].

Беручи до уваги особливості роботи гідроенергетичного сектору економіки, І. Є. Чумаченко наголошує: не кожен водний ресурс, що входить до водного фонду України, придатний для потреб гідроенергетики. Йдеться про водні об'єкти, розташовані на поверхні (природні чи створені людиною), які можуть мати як вседержавне, так і регіональне значення. Однак, водні об'єкти, для яких встановлений особливий режим державної охорони, наприклад ті, що входять до природно-заповідного фонду, для гідроенергетичних цілей застосовуватися не можуть [13, с. 105].

Згідно з баченням І. Є. Чумаченка, правове регулювання водних ресурсів, задіяних у гідроенергетиці, слушно сприймати як специфічний регламент. Він

охоплює сукупність юридичних інструментів, які використовуються для впорядкування суспільних взаємин у сфері експлуатації та захисту водних об'єктів. Це робиться з метою гарантування енергетичного сектору економіки необхідними водними запасами. При цьому необхідно брати до уваги як публічні, так і приватні інтереси, пов'язані із забезпеченням водою для різних потреб, а також неухильно дотримуватися екологічних безпекових стандартів. [13, с. 107-108].

Нормативні засади використання водних ресурсів для потреб гідроенергетичного комплексу нерозривно сплетені з правовим статусом земель, віднесених до водного фонду. У процесі експлуатації водних об'єктів з метою генерації електроенергії, суб'єкти водокористування мусять: неухильно виконувати затверджені порядки функціонування штучних водойм; дотримуватися положень, визначених у дозволах на спеціальне водокористування; забезпечувати встановлені графіки консервації та використання водних резервів; слідувати екологічним приписам; впроваджувати дії, спрямовані на раціоналізацію водоспоживання (особливо питної води); гарантувати відповідність змін рівня води у верхньому та нижньому б'єфах, а також обсягів скиду води через інженерні гідротехнічні споруди, безперешкодну навігацію суден, а також міграцію водних біоресурсів до зон нересту, згідно з проєктними рішеннями рибозахисних/рибопропускних пристроїв, та інше [13, с. 107-108].

Щоб гарантувати захист водойм у процесі розведення риби, слід неухильно слідувати правилам та нормам, що регулюють рибальство. Приміром, мусить дотримуватися визначений найменший розмір вилову, суворо заборонено вилучати рибу меншого розміру, не дозволяється застосовувати певні способи лову, заборонено риболовлю у час нересту, і так далі. Беручи до уваги всі згадані моменти, дослідник робить висновок: правові акти, що стосуються збереження водних ресурсів під час ведення рибогосподарської діяльності, є досить багатогранними [46, с. 353].

В Україні управління водними ресурсами здійснюється відповідно до норм

Конституції України [19], Водного кодексу України [4], Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20], а також інших нормативно-правових актів. Ці документи визначають правові основи використання, охорони та відтворення водних ресурсів.

Організаційно-правові механізми управління водними ресурсами передбачають функціонування спеціалізованих державних органів, які виконують регулюючі, контрольні та управлінські функції. В Україні ключовими суб'єктами у цій сфері є:

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – координує діяльність у сфері охорони навколишнього середовища, включаючи водні ресурси.

2. Державне агентство водних ресурсів України – здійснює управління водогосподарським комплексом країни.

3. Місцеві органи влади – відповідають за реалізацію державної політики у сфері управління водними ресурсами на регіональному рівні.

Центральні органи виконавчої влади забезпечують розробку стратегій і програм у сфері водокористування, тоді як місцеві органи влади реалізують їх на практиці, враховуючи специфіку регіональних потреб.

Згідно з думкою С. Є. Антонової, вирішальне значення у питанні водопостачання міст має саме місцевий рівень. На цьому щаблі практичне виконання заходів щодо розумного використання, захисту та поновлення водних запасів покладається на органи місцевого самоврядування та їх виконавчі підрозділи. Їхні повноваження чітко окреслені у відповідних законодавчих актах України, а саме у Законах України “Про місцеве самоврядування в Україні” [50] та “Про місцеві державні адміністрації” [51]. Отже, ці органи налагоджують співпрацю з водогосподарськими організаціями і зосереджують зусилля на покращенні якості водозабезпечення жителів міст. [31].

Нормативно-правова база управління водними ресурсами включає міжнародні договори, законодавчі акти, підзаконні нормативні акти та локальні регуляторні документи. Одним із ключових документів є Водний кодекс

України, який визначає правовий статус водних об'єктів, порядок їх використання та охорони.

Згідно з Водним кодексом України, всі водні ресурси є об'єктами права власності українського народу. Держава виступає гарантом їх раціонального використання та захисту. Кодекс також встановлює порядок отримання дозволів на спеціальне водокористування, правила ведення моніторингу стану водних ресурсів та вимоги до їх охорони.

Ефективне управління водними ресурсами неможливе без дієвих механізмів контролю та моніторингу. Державний контроль здійснюється через регулярні перевірки дотримання вимог законодавства у сфері використання водних ресурсів. Важливим аспектом є організація системи моніторингу, яка дозволяє оцінювати якість і кількість водних ресурсів, а також прогнозувати можливі зміни.

Моніторинг здійснюється за допомогою спеціалізованих установ, таких як лабораторії та дослідницькі центри. Зібрані дані використовуються для розробки стратегій збереження водних ресурсів та запобігання їх деградації.

Незважаючи на існування розвиненої нормативно-правової бази, сфера управління водними ресурсами стикається з низкою проблем:

1. Забруднення водойм – інтенсивне використання хімічних речовин у сільському господарстві та промисловості призводить до забруднення поверхневих і підземних вод.
2. Нестача фінансування – недостатнє фінансування заходів з охорони водних ресурсів обмежує можливості їх ефективного управління.
3. Недостатня координація між органами влади – відсутність належної взаємодії між різними рівнями державного управління може призводити до дублювання функцій або прогалин у регулюванні.

Для покращення організаційно-правових механізмів управління водними ресурсами необхідно: розробити інтегровану систему управління – створення єдиної платформи для координації дій усіх зацікавлених сторін; підвищити рівень фінансування – залучення додаткових коштів для реалізації програм

збереження водних ресурсів; впровадити сучасні технології моніторингу – використання автоматизованих систем збору даних для покращення якості аналізу; посилити міжнародну співпрацю – інтеграція України в міжнародні проекти з охорони водних ресурсів.

Отже, організаційно-правові механізми управління водними ресурсами є важливою складовою забезпечення сталого розвитку України. Ефективне регулювання у цій сфері потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, оптимізацію інституційної структури та впровадження сучасних технологій. Лише за умов спільної роботи держави, громадськості та бізнесу можливо досягти гармонійного балансу між використанням і збереженням водних ресурсів для нинішніх і майбутніх поколінь.

У результаті проведеного дослідження теоретико-правового підґрунтя використання та охорони водних ресурсів в Україні можемо сформулювати такі висновки, що мають і теоретичне, і практичне значення для подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

1. Водні ресурси є важливим об'єктом правового регулювання, оскільки вони становлять основу життєдіяльності суспільства, забезпечують екологічну рівновагу та є ключовим елементом для розвитку економіки. У цьому контексті особливого значення набуває забезпечення ефективного правового механізму їх використання та охорони, який відповідає сучасним викликам і стандартам сталого розвитку.

2. Нормативно-правова база України у сфері використання та охорони водних ресурсів є досить розвинутою, проте потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, Водний кодекс України та інші нормативні акти містять положення, які не завжди узгоджуються між собою або не враховують сучасних екологічних та соціально-економічних реалій. Необхідно вдосконалити механізми реалізації норм, що регулюють водокористування, та посилити відповідальність за порушення правил охорони водних ресурсів.

3. Досвід європейських країн у сфері охорони водних ресурсів свідчить про

ефективність інтегрованого підходу до управління водними басейнами, що базується на принципах сталого розвитку. Україна, як держава, що прагне до інтеграції з ЄС, має продовжувати гармонізацію свого законодавства із нормами та стандартами Європейського Союзу, зокрема у контексті виконання Водної рамкової директиви ЄС.

4. Однією з ключових проблем є забруднення водних ресурсів через промислову діяльність, сільське господарство та побутові відходи. Аналіз показує, що існуючі правові механізми контролю за якістю води та її забрудненням є недостатньо ефективними. Необхідно посилити екологічний контроль, запровадити сучасні технології моніторингу стану водних об'єктів та забезпечити належне фінансування заходів з охорони водних ресурсів.

5. Інституційна структура управління водними ресурсами в Україні потребує оптимізації. Необхідно забезпечити чіткий розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування у цій сфері, уникнути дублювання функцій та підвищити рівень міжвідомчої координації. Крім того, важливо залучати громадськість та бізнес до процесів прийняття рішень щодо використання та охорони водних ресурсів.

6. Ефективна охорона водних ресурсів неможлива без формування високого рівня екологічної культури серед населення. Правові механізми повинні включати заходи щодо інформування громадян про їхні права та обов'язки у сфері водокористування, а також сприяти підвищенню відповідальності за порушення екологічних норм.

7. На основі проведеного аналізу пропонується: запровадити більш жорсткі санкції за порушення правил використання та охорони водних ресурсів; розробити національну стратегію сталого управління водними ресурсами з урахуванням міжнародного досвіду; забезпечити належне фінансування програм з відновлення та охорони водних об'єктів; вдосконалити процедури екологічної експертизи проектів, що можуть впливати на стан водних ресурсів.

Отже, правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні потребує комплексного підходу, що поєднує вдосконалення

законодавчої бази, імплементацію міжнародних стандартів, посилення інституційної спроможності та формування екологічної свідомості серед населення. Реалізація запропонованих заходів сприятиме ефективному управлінню водними ресурсами, забезпеченню їх раціонального використання та збереженню для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Повноваження органів державної влади у сфері водокористування

Україна є однією з європейських країн, які мають найменше водних ресурсів. Згідно зі стандартами Єврокомісії ООН, такими вважаються держави, де на одну особу припадає менше 1500 кубічних метрів води на рік. У нашій країні цей показник становить лише 0,57 тисячі кубічних метрів. Хоча останнім часом через економічну кризу споживання води значно знизилося, особливо в промисловості та сільському господарстві, це явище тимчасове, і потреба у водних ресурсах невдовзі зростатиме. Саме тому питання водопостачання є важливим пріоритетом для держави, і для його регулювання створено низку документів.

Науковці наголошують, що ситуація з водозабезпеченням в Україні залишається складною. Лише близько 70% населення, переважно міського, отримує воду через централізовані системи. З 26 тисяч сіл лише п'ята частина має водопроводи. Близько 10% селищ міського типу не мають доступу до централізованого водопостачання, і вода доставляється автоцистернами або береться з криниць, які часто забруднені, що створює додаткові проблеми. Основним джерелом водопостачання є поверхневі води, стан яких постійно погіршується. Якість води у великих річках не відповідає навіть мінімальним вимогам, не кажучи про європейські стандарти. Крім того, технології очищення води на водозаборах застаріли і потребують модернізації [52, с. 5].

Сфера водокористування є однією з ключових складових екологічної політики держави, що безпосередньо впливає на стан довкілля, забезпечення водними ресурсами населення, сільське господарство, промисловість та інші галузі економіки. В Україні регулювання водокористування здійснюється на основі положень Водного кодексу України, законів та підзаконних актів, а також

міжнародних договорів, учасником яких є держава. У цьому контексті важливу роль відіграють органи державної влади, які наділені відповідними повноваженнями для забезпечення раціонального використання, охорони та відтворення водних ресурсів.

Води, що розташовані у межах України, являють собою надбання нації української, слугуючи однією з природних засад її економічного поступу та добробуту громади. У цьому столітті, двадцять першому, чисельність мешканців планети потроїлася, а споживання води відповідно підскочило у шість разів. Вже зараз бачимо випадок, коли більше мільярда осіб на планеті позбавлені можливості користуватися водними надбаннями, а понад два з половиною мільярди потребують належного санітарного забезпечення. В Україні водні запаси є ресурсом природним, одним із найвагоміших, і їхня наявність безпосередньо детермінує рівень та стан сталої розбудови держави. [53, с. 1].

До системи органів державної влади, які здійснюють управління у сфері водокористування, належать:

1. Верховна Рада України – законодавчий орган, який визначає основи державної політики у сфері водокористування шляхом прийняття законів. Зокрема, Верховна Рада затверджує правові норми щодо охорони водних ресурсів, встановлює принципи їх раціонального використання та визначає повноваження інших органів.

2. Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері водокористування. Кабінет Міністрів розробляє та затверджує державні програми у цій галузі, координує діяльність центральних органів виконавчої влади, приймає постанови та розпорядження щодо раціонального використання водних ресурсів.

3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є формування та реалізація державної політики у сфері охорони довкілля, зокрема управління водними ресурсами. Міністерство здійснює моніторинг стану водних об'єктів, розробляє нормативно-правові акти, встановлює норми водоспоживання та

контролює їх дотримання.

4. Державне агентство водних ресурсів України – спеціалізований орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства. Агентство займається управлінням річковими басейнами, веде облік використання водних ресурсів, здійснює контроль за дотриманням умов водокористування.

5. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування – забезпечують реалізацію державної політики у сфері водокористування на регіональному рівні. Вони відповідають за розробку місцевих програм охорони водних ресурсів, контроль за їх виконанням, а також за видачу дозволів на спеціальне водокористування.

Варто звернути увагу на повноваження органів державної влади.

Верховна Рада України ухвалює закони, які регламентують порядок використання водних ресурсів. Зокрема, це Водний кодекс України [4], Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20], Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» [21] тощо. Законодавча база визначає права та обов'язки суб'єктів водокористування, встановлює механізми контролю й відповідальності за порушення у цій сфері.

Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію законодавчих норм шляхом розробки підзаконних актів, державних програм і стратегій у сфері водного господарства. Наприклад, уряд затверджує програми збереження та відновлення водних об'єктів або визначає порядок користування підземними водами.

Державне агентство водних ресурсів України здійснює контроль за дотриманням умов водокористування суб'єктами господарювання. Це включає перевірку дотримання встановлених лімітів водозабору, якості скидів стічних вод та інших екологічних вимог.

Місцеві органи виконавчої влади надають дозволи на спеціальне водокористування відповідно до законодавчих вимог. Такий дозвіл є обов'язковим для підприємств і організацій, які здійснюють забір води з

природних джерел або скидають стічні води.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України разом із Державним агентством водних ресурсів проводить моніторинг стану поверхневих і підземних вод. Ця діяльність включає оцінку якості води, аналіз антропогенного впливу на водні ресурси та прогнозування змін у їхньому стані.

Попри наявність розвиненої системи управління у сфері водокористування, в Україні існує низка проблем, які потребують вирішення. Серед них – недостатнє фінансування заходів із відновлення водних ресурсів, низька ефективність контролю за дотриманням екологічного законодавства, а також відсутність чіткої координації між різними рівнями управління.

Для вдосконалення системи управління необхідно:

1. Розробити сучасні механізми економічного стимулювання раціонального використання водних ресурсів.
2. Підвищити ефективність моніторингу стану водних об'єктів шляхом запровадження новітніх технологій.
3. Зміцнити відповідальність за порушення екологічного законодавства.
4. Забезпечити інтеграційний підхід до управління річковими басейнами відповідно до європейських стандартів.
5. Активізувати міжнародне співробітництво у сфері охорони транскордонних водних об'єктів.

Органи державної влади відіграють ключову роль у забезпеченні раціонального використання та охорони водних ресурсів України. Ефективність їхньої діяльності залежить від чітко визначених повноважень, належного фінансування та координації між різними рівнями управління. В умовах глобальних екологічних викликів удосконалення системи управління водними ресурсами є пріоритетним завданням для забезпечення сталого розвитку країни та збереження її природного багатства для майбутніх поколінь.

2.2. Адміністративні процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування

Спеціальне водокористування є одним із ключових аспектів правового регулювання використання водних ресурсів в Україні. Воно передбачає вилучення води з природних джерел, її використання для виробничих, комунальних чи інших потреб, а також скидання стічних вод у водні об'єкти. З огляду на важливість збереження водних ресурсів і забезпечення їх раціонального використання, отримання дозволу на спеціальне водокористування є обов'язковою процедурою, регламентованою законодавством України.

Процедура отримання дозволів на спеціальне водокористування регламентується низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є:

1. Водний кодекс України [4] – основний законодавчий акт, що визначає правові основи використання водних ресурсів.

2. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [54] – встановлює загальні принципи та порядок отримання дозволів у сфері господарської діяльності.

3. Постанова Кабінету Міністрів України № 321 від 13 березня 2002 року [55] – затверджує порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування.

Ці акти визначають порядок подання документів, строки розгляду заяви, компетенцію органів влади, що видають дозволи, а також права та обов'язки водокористувачів.

Процес отримання дозволу на спеціальне водокористування складається з кількох етапів:

1. Підготовка необхідної документації. Для отримання дозволу водокористувач має подати до уповноваженого органу пакет документів, який включає: заяву встановленого зразка; обґрунтування потреби у спеціальному водокористуванні; схему водозабору та використання води; інформацію про якість води у джерелі; дозвіл на скидання стічних вод (за необхідності).

2. Подання документів. Документи подаються до органу, уповноваженого видавати дозволи, зокрема до Державного агентства водних ресурсів України

або його територіальних органів. У разі використання водних об'єктів місцевого значення дозвіл видається органами місцевого самоврядування.

3. Розгляд заяви. Орган, що прийняв документи, здійснює їх перевірку на відповідність вимогам законодавства. У разі виявлення недоліків заявнику надсилається повідомлення про необхідність їх усунення. Строк розгляду заяви зазвичай становить до 30 календарних днів.

4. Видача дозволу. За результатами розгляду документів уповноважений орган приймає рішення про видачу дозволу або відмову в його видачі. Відмова можлива у разі невідповідності поданих документів вимогам законодавства або недотримання умов раціонального використання водних ресурсів.

У цьому контексті слід зазначити, що одним із засобів реагування на недобросовісне ставлення до використання надр, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, є, передбачене Законом України «Про нафту і газ» [56], надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами. На цьому аспекті акцентує свою увагу Н. І. Золотарьова [57, с. 96-101].

Важливим аспектом правового регулювання спеціального водокористування є контроль за дотриманням умов дозволу. Органи державного контролю мають право здійснювати перевірки водокористувачів, оцінювати вплив їхньої діяльності на довкілля та вимагати усунення порушень. У разі виявлення грубих порушень дозвіл може бути анульований.

Крім того, законодавство передбачає сплату збору за спеціальне водокористування, розмір якого залежить від обсягу використаної води і типу водного об'єкта.

Незважаючи на чітко встановлену процедуру отримання дозволів, практика її реалізації має низку проблем:

Бюрократичні перепони – складність процедури подання документів і тривалий строк їх розгляду можуть створювати труднощі для водокористувачів.

Недостатній рівень цифровізації – відсутність повноцінної електронної системи подання документів ускладнює доступ до адміністративних послуг.

Відсутність прозорості – інколи водокористувачі стикаються з необґрунтованими відмовами у видачі дозволів.

Для підвищення ефективності адміністративних процедур у сфері спеціального водокористування необхідно:

1. Розробити та впровадити електронну систему подання заяв і контролю за виконанням умов дозволу.
2. Забезпечити прозорість процесу видачі дозволів шляхом публічного доступу до інформації про видані дозволи та причини відмови.
3. Спростувати процедуру подання документів шляхом скорочення кількості необхідних довідок та їх стандартизації.
4. Підвищити рівень професійної підготовки працівників органів, уповноважених видавати дозволи, для забезпечення якісного розгляду заяв.

Отже, адміністративні процедури отримання дозволів на спеціальне водокористування є важливим елементом правового регулювання використання природних ресурсів в Україні. Їхнє вдосконалення сприятиме раціональному використанню водних ресурсів, забезпеченню екологічної безпеки та розвитку економіки країни. З огляду на сучасні виклики, необхідно приділяти особливу увагу питанням цифровізації процесів і забезпеченню прозорості адміністративних процедур, що стане запорукою ефективного управління водними ресурсами держави.

2.3. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів

Охорона водних ресурсів є одним із ключових аспектів забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку суспільства. Вода є не лише основою життя, а й важливим економічним ресурсом, що використовується в різних галузях господарства. У зв'язку з цим держава встановлює правові механізми для захисту водних об'єктів, серед яких важливу роль відіграє адміністративна відповідальність за порушення законодавства у цій сфері.

На думку Л. В. Мелех, у сучасних умовах проблема раціонального використання та охорони вод є надзвичайно складною. Екологічний стан водних ресурсів є актуальним питанням для всіх водних басейнів України, оскільки значна частина поверхневих і підземних вод країни забруднена або засмічена. У зв'язку з цим Основні напрями державної політики України у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки визначають ключові проблеми, пов'язані з раціональним використанням і охороною водних ресурсів. Серед них – надмірне антропогенне навантаження на водні об'єкти, значне забруднення вод, недосконалість економічного механізму та системи управління водокористуванням і захистом вод [58, с. 73].

З огляду на зобов'язання України, передбачені чинними міждержавними угодами із сусідами щодо водного господарства на водних об'єктах, що проходять через кордон, організації, підпорядковані Держводагентству, активно долучаються до реалізації цих домовленостей у межах двосторонніх угод про спільне використання та збереження транскордонних водних ресурсів. Держводагентство виконує свої функції у сфері управління водними ресурсами на прикордонних водах з усіма країнами-сусідами, відповідно до міждержавних та міжвідомчих угод, які були укладені за дорученням Уряду з Молдовою, Румунією, Словаччиною, Польщею, Угорщиною, Білоруссю та Росією. Ці угоди стосуються басейнів річок Дніпро, Десна, Сіверський Донець, Дунай, Тиса, Дністер та Вісла. Щодо стану морського узбережжя – хоча зафіксовано певне покращення екологічної ситуації у північно-західній частині Чорного моря, стійкого відновлення екосистеми Чорного моря досягнуто не було. За показниками якості води морські води класифікуються як «Погані». Крім того, через присутність Чорноморського флоту РФ на території України та окупацію Автономної Республіки Крим у 2014 році, постійно фіксуються некеровані викиди забруднюючих речовин у Севастопольській бухті, зокрема радіоактивних матеріалів, що пов'язано з потенційним розміщенням там ядерної зброї. Водночас, знищення Збройними Силами України ворожого флоту (наприклад, ракетного крейсера ЧФ «Москва») під час повномасштабного

вторгнення РФ є значним кроком до майбутньої Перемоги, проте це також підніме питання про подальший вплив затонулого судна у відкритому морі як джерела забруднення [5, с. 20].

Законодавча база України щодо охорони водних ресурсів ґрунтується на Конституції України [19], Водному кодексі України [4], Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20], а також низці підзаконних актів. Ці нормативно-правові акти встановлюють основні принципи використання й охорони вод, визначають права та обов'язки суб'єктів господарювання, а також передбачають відповідальність за порушення законодавства у цій сфері.

Як зазначають Т. О. Коломоєць та Д. С. Кремова, необхідність перегляду правових основ деліктного регулювання відносин, пов'язаних із використанням різноманітних природних ресурсів, включаючи водні ресурси, вимагає зосередження уваги науковців-юристів на питанні «якості» цих основ для забезпечення ефективного правозастосування у відповідній сфері [59, с. 305].

Відповідно до статті 13 Конституції України, вода є об'єктом права власності українського народу [19]. Водний кодекс України деталізує правовий режим використання водних ресурсів, регулює питання водокористування та передбачає заходи для запобігання забрудненню і виснаженню водних об'єктів. Порушення цих норм може призвести до негативних екологічних наслідків, що обумовлює необхідність застосування адміністративних санкцій [4].

Юридична відповідальність у сфері довкілля, за Л. В. Мелех, розглядається у чотирьох аспектах: як правовий примус до виконання вимог, закріплених у законодавстві; як правовідношення між державою та правопорушником у цій галузі; як правовий інститут, що визначає види, засоби і порядок застосування примусових заходів впливу на порушників; як обов'язок виконувати встановлені приписи та нести несприятливі наслідки. Така відповідальність поділяється на види за різними критеріями: за дотриманням правових норм, характером шкоди, суб'єктом притягнення до відповідальності, суб'єктом правопорушення, галузями права і законодавства [58, с. 73-84].

Замість цього В. В. Петренко зазначає, що адміністративна відповідальність має такі риси: 1) підставою її застосування завжди є адміністративні правопорушення (проступки), визначені Кодексом про адміністративні правопорушення; 2) суб'єктом може бути як фізична, так і юридична особа; 3) притягнення до адміністративної відповідальності здійснюється адміністративними органами або судами; 4) вона виражається у встановленні обмежень майнового чи особистого характеру; 5) є правовим інструментом для захисту правопорядку та суспільних інтересів. Таким чином, дослідник вважає, що адміністративну відповідальність можна визначити як вид юридичної відповідальності, що застосовується до фізичних або юридичних осіб, винних у вчиненні адміністративного правопорушення (проступку), визнаного законодавством України. Вона передбачає накладення відповідними суб'єктами обмежень майнового чи особистого характеру з метою покарання винної особи, відшкодування завданої нею шкоди та запобігання повторним правопорушенням як з боку цієї особи, так і інших громадян [60, с. 86].

Правопорушення у сфері вод умовно класифікуються як: порушення права власності на води, порушення правил охорони водних ресурсів, порушення права користування водними об'єктами. Кримінальна відповідальність за екологічні злочини є ефективним, але не основним засобом охорони природи. Вона застосовується за найбільш небезпечні для суспільства та довкілля водні правопорушення. Найпоширенішим видом відповідальності за порушення водного законодавства є цивільно-правова відповідальність, яка ґрунтується на заподіяній шкоді у вигляді збитків. Збитки включають витрати особи, чиї права порушені, а також втрачені доходи.

Юридична відповідальність у сфері довкілля передбачає свідоме виконання норм екологічного законодавства (перспективна відповідальність) та настає як наслідок невиконання правових вимог (негативна відповідальність). Економічна відповідальність за порушення водного законодавства передбачає сплату штрафу [58, с. 81-82].

Адміністративна відповідальність є одним із видів юридичної

відповідальності, що передбачає накладення санкцій на фізичних та юридичних осіб за порушення норм адміністративного права. У контексті охорони водних ресурсів адміністративна відповідальність застосовується за дії або бездіяльність, які порушують встановлені правила використання та охорони вод.

Згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [61], порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів включають такі дії:

1. Забруднення поверхневих або підземних вод шкідливими речовинами.
2. Порушення правил водокористування.
3. Самовільне водокористування без відповідного дозволу.
4. Недотримання вимог щодо охорони водних об'єктів у процесі господарської діяльності.

Для притягнення до адміністративної відповідальності необхідно встановити склад адміністративного правопорушення, який включає:

Об'єкт – суспільні відносини у сфері використання та охорони вод.

Об'єктивна сторона – протиправна дія чи бездіяльність, що виражається у порушенні встановлених правил.

Суб'єкт – фізична або юридична особа, яка досягла віку адміністративної відповідальності і є дієздатною.

Суб'єктивна сторона – форма вини (умисел або необережність).

Адміністративні правопорушення у сфері охорони водних ресурсів передбачають різні види санкцій залежно від ступеня суспільної небезпечності діяння. Найбільш поширеними порушеннями є:

1. Забруднення вод (стаття 59 КУпАП) – передбачає штрафи для громадян та посадових осіб.
2. Порушення правил водокористування (стаття 60 КУпАП) – зокрема, перевищення лімітів забору води або скидання забруднюючих речовин.
3. Самовільне використання водних ресурсів (стаття 61 КУпАП) – наприклад, без отримання дозволу на спеціальне водокористування.
4. Пошкодження водогосподарських споруд (стаття 62 КУпАП) –

знищення або пошкодження гідротехнічних споруд [61].

Н. Махно, враховуючи сучасні наукові підходи як теоретиків права, так і представників галузевих юридичних дисциплін, зокрема в екологічному праві, вважає, що юридична відповідальність, включно з відповідальністю за порушення законодавства у сфері використання та охорони водних об'єктів, які мають статус лікувальних, полягає передусім у необхідності для порушників зазнати негативних наслідків своєї неправомірної поведінки. Це передбачає застосування санкцій кримінального, адміністративного, цивільного чи дисциплінарного характеру за вчинення правопорушень, визначених нормами природоресурсного та природоохоронного права тощо [62, с. 89].

Водночас, Т. І. Сухоребра, особливий акцент робить на питанні правопорушень, пов'язаних з палінням листя, сухої трави та інших відходів у період воєнного стану [63, с. 20-26], що безпосередньо пов'язано із забрудненням водних ресурсів.

Розміри штрафів варіюються залежно від характеру порушення та особи порушника (громадянин, посадова особа чи суб'єкт господарювання). Крім того, можуть застосовуватися додаткові заходи впливу, такі як конфіскація знарядь правопорушення або відшкодування завданої шкоди.

Процедура притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів регулюється КУпАП [61]. Вона передбачає:

1. Виявлення правопорушення уповноваженими органами (екологічна інспекція, органи місцевого самоврядування тощо).
2. Складання протоколу про адміністративне правопорушення.
3. Розгляд справи компетентним органом або судом.
4. Прийняття рішення про накладення стягнення.

Важливо зазначити, що суб'єкти господарювання несуть підвищену відповідальність за дотримання екологічних норм. У разі виявлення порушень вони зобов'язані не лише сплатити штрафи, а й усунути наслідки своїх дій.

Окремо варто звернути увагу на міркування Т. О. Коломосьць та

Д. С. Кремової, які обґрунтовано доводять, що в аспекті нового доктринального погляду на систему адміністративного права, варто підтримати доцільність виокремлення, поряд із Загальним адміністративним правом, й Особливого адміністративного права, у структурі якого, зберігаючи «домінуючу» тенденцію до поділу її на елементи із назвою «право», виділяти право охорони навколишнього природного середовища й його структурного елементу, який би охоплював положення адміністративно-правового регулювання відносин, пов'язаних із водними ресурсами (з особливостями всього інструментарію публічного адміністрування) [64, с. 191].

Попри існування розвиненої нормативно-правової бази у сфері охорони водних ресурсів, на практиці виникають численні проблеми із забезпеченням її ефективного виконання. Основними з них є:

1. Низький рівень екологічної свідомості населення та суб'єктів господарювання.
2. Недостатня матеріально-технічна база контролюючих органів.
3. Недосконалість механізмів моніторингу стану водних об'єктів.
4. Недостатній рівень координації між органами влади, що відповідають за охорону довкілля.

Для підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання у сфері охорони вод необхідно вдосконалювати законодавство, зокрема шляхом: 1) підвищення розмірів штрафів для стимулювання дотримання екологічних норм; 2) впровадження сучасних технологій моніторингу стану водних ресурсів; 3) посилення відповідальності за повторні порушення; 4) проведення інформаційно-просвітницьких кампаній для підвищення рівня екологічної культури.

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів є важливим елементом системи екологічного права України. Її метою є забезпечення раціонального використання та захисту водних об'єктів від забруднення і виснаження. Однак ефективність цієї відповідальності значною мірою залежить від удосконалення нормативно-правової бази,

посилення контролю та підвищення екологічної свідомості суспільства.

На переконання В. О. Джуган, адміністративна відповідальність за порушення водного законодавства є ефективним і оперативним способом впливу на правопорушників. Вона зазвичай застосовується в адміністративному порядку, іноді – через суд, і не потребує обчислення збитків. Суть цієї відповідальності полягає у накладенні адміністративно-правових санкцій на осіб, які порушують екологічне законодавство [65, с. 257].

Відтак, лише комплексний підхід до вирішення проблем охорони водних ресурсів дозволить забезпечити їхнє збереження для майбутніх поколінь та сприятиме сталому розвитку України як екологічно відповідальної держави.

2.4. Роль громадськості у забезпеченні охорони водних ресурсів

Водні ресурси є одним із найважливіших природних багатств, які забезпечують життєдіяльність людства та функціонування екосистем. В умовах глобальних екологічних викликів, таких як забруднення вод, зміна клімату та зростання потреб у воді, питання їх охорони набуває особливого значення. У цьому контексті громадськість відіграє ключову роль, виступаючи як активний учасник процесу захисту водних ресурсів.

Законодавство України передбачає низку механізмів залучення громадян до охорони навколишнього природного середовища, включаючи водні ресурси. Згідно зі статтею 50 Конституції України, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а також на доступ до інформації про його стан [19]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплює принцип участі громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень, а також право громадян на подання пропозицій щодо поліпшення екологічної ситуації [20].

Директива 2000/60/ЄС Європейського Союзу [66], відома як Водна рамкова директива, також наголошує на важливості участі громадськості у плануванні управління водними ресурсами. Україна, як країна, що прагне

інтеграції до європейської спільноти, поступово імплементує ці принципи у свою нормативно-правову базу.

Громадськість може брати участь у забезпеченні охорони водних ресурсів через різноманітні форми діяльності:

1. Екологічний моніторинг: Громадські організації та активісти здійснюють незалежний контроль за станом водних об'єктів, фіксуючи випадки забруднення або незаконного використання водних ресурсів.

2. Публічні консультації: У процесі розробки стратегій управління водними ресурсами органи влади зобов'язані проводити консультації з громадськістю. Це дозволяє врахувати думки місцевих жителів та експертів при прийнятті рішень.

3. Інформаційна діяльність: Просвітницькі кампанії, тренінги та семінари сприяють підвищенню екологічної свідомості населення щодо важливості збереження водних ресурсів.

4. Юридична підтримка: Громадські організації можуть подавати позови до суду у випадках порушення екологічного законодавства, що стосується водних ресурсів.

5. Волонтерство: Участь у практичних заходах, таких як очищення берегів річок або висадка рослинності для запобігання ерозії ґрунтів, є важливим внеском у збереження водної екосистеми.

Незважаючи на наявність законодавчих механізмів, реалізація права громадськості на участь у захисті водних ресурсів стикається з низкою проблем:

1. Недостатня поінформованість: Багато громадян не знають про свої права та можливості впливати на екологічну політику.

2. Обмежений доступ до інформації: Інколи органи влади або підприємства не надають повної інформації про стан водних ресурсів чи плани їх використання.

3. Фінансові обмеження: Громадські організації часто стикаються з браком ресурсів для проведення моніторингу чи організації заходів.

4. Ігнорування думки громадськості: У деяких випадках пропозиції та

зауваження громадян не враховуються при прийнятті рішень.

Для підвищення ефективності участі громадськості в охороні водних ресурсів необхідно:

1. Забезпечити доступ до інформації: Органи влади повинні створювати відкриті бази даних про стан водних об'єктів та результати екологічних досліджень.

2. Розвивати екологічну освіту: Введення освітніх програм з охорони довкілля в школах та університетах сприятиме формуванню екологічної культури серед молоді.

3. Фінансова підтримка: Державні та міжнародні гранти можуть стати джерелом фінансування для громадських ініціатив.

4. Інтеграція громадськості у процес прийняття рішень: Створення консультативних рад при органах влади дозволить враховувати думку громадян на всіх етапах планування.

5. Юридичний захист: Посилення відповідальності за порушення екологічного законодавства сприятиме підвищенню ефективності правозахисної діяльності громадських організацій.

Отже, можемо зазначити, що громадськість є невід'ємною складовою системи охорони водних ресурсів. Її активна участь сприяє не лише збереженню природного середовища, але й формуванню демократичних механізмів управління екологічними процесами. У сучасному світі роль громадянського суспільства в охороні водних ресурсів лише зростає, що потребує подальшого вдосконалення законодавчих, освітніх та організаційних механізмів для забезпечення ефективної співпраці між державою та суспільством.

Проведений у другому Розділі аналіз адміністративно-правового механізму забезпечення використання водних ресурсів в Україні можемо констатувати, що цей механізм є важливим інструментом регулювання суспільних відносин у сфері водокористування, охорони водного середовища та забезпечення сталого розвитку водного господарства. У межах проведеного аналізу було виявлено низку ключових аспектів, які визначають ефективність

цього механізму, а також проблеми, що потребують вирішення.

Передусім, необхідно зазначити, що адміністративно-правовий механізм у сфері водокористування базується на принципах законності, екологічної збалансованості, раціонального використання водних ресурсів та їхньої охорони. Основу цього механізму становлять норми Конституції України, Водного кодексу України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших нормативно-правових актів. Водночас існує необхідність удосконалення законодавства з метою його адаптації до сучасних викликів, таких як зміна клімату, забруднення водних об'єктів та зростання потреб у водних ресурсах.

Другим важливим елементом механізму є система органів державної влади, які здійснюють управління у сфері водокористування. До таких органів належать Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Однак їхня діяльність часто характеризується недостатньою координацією, що негативно впливає на ефективність управління водними ресурсами.

Третій аспект стосується процедур ліцензування, контролю та моніторингу використання водних ресурсів. Сучасна практика свідчить про необхідність удосконалення цих процедур, зокрема шляхом впровадження цифрових технологій для автоматизації процесів моніторингу та забезпечення прозорості у видачі дозволів на спеціальне водокористування. Крім того, важливо забезпечити належний контроль за дотриманням екологічних стандартів і норм водокористувачами.

Четвертим важливим напрямом є фінансування заходів із охорони водних ресурсів та розвитку водного господарства. Недостатнє фінансування є однією з ключових проблем, яка ускладнює реалізацію державної політики у цій сфері. Необхідно розробити механізми залучення приватних інвестицій, міжнародної технічної допомоги та створити умови для реалізації державно-приватного партнерства.

Окрему увагу варто приділити питанню залучення громадськості до процесу управління водними ресурсами. Громадський контроль, участь у консультаціях та обговореннях рішень сприяють підвищенню прозорості й ефективності адміністративно-правового механізму. Водночас доцільно посилити правову освіту населення щодо питань раціонального водокористування.

Отже, адміністративно-правовий механізм забезпечення використання водних ресурсів в Україні потребує комплексного підходу до його вдосконалення. Це включає оновлення законодавства, посилення координації між органами державної влади, впровадження сучасних технологій моніторингу та контролю, забезпечення належного фінансування та активну участь громадськості. Реалізація зазначених заходів сприятиме збереженню водних ресурсів для майбутніх поколінь і забезпеченню сталого розвитку водного господарства України.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

3.1. Гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері водокористування та охорони водних ресурсів

Вода є одним із найважливіших природних ресурсів, який забезпечує життєдіяльність людства та екосистем. З огляду на глобальну проблему забруднення води, її дефіциту та нерівномірного розподілу, міжнародна спільнота розробила низку стандартів та нормативів для забезпечення раціонального водокористування та охорони водних ресурсів. Україна, як держава, що прагне інтегруватися до європейського правового простору, має важливе завдання гармонізувати своє законодавство у цій сфері відповідно до міжнародних стандартів.

Збереження водойм повинно відбуватися через запровадження та подальше впровадження законодавчих актів, котрі націлені на вжиття кроків для захисту їх від забруднення, засмічення та зневоднення, уникнення згубного впливу води, а також усунення його наслідків, покращення загального стану водних ресурсів.

Як зазначають О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, для впровадження загальнонаціональної політики України у сфері охорони природи, спрямованої на збереження та відновлення водних ресурсів, необхідно мати якісну нормативно-правову базу, а також дієві механізми правозастосування для забезпечення дотримання вимог водного законодавства [67, с. 27].

Опікування водними об'єктами у сфері аквакультури набуває надзвичайної ваги, адже риба становить собою один із ключових біологічних ресурсів, які людина експлуатує.

Головним завданням охорони водних територій під час ведення

рибогосподарської діяльності є підтримання кількості риби та забезпечення її надійного й обґрунтованого використання.

Діяльність людини, пов'язана із здобуттям риби та її розведенням, здатна суттєво позначитися на водних екосистемах та закладених у них природних благах.

Крім того, невід'ємною складовою захисту водойм є формування визначених ділянок, де ловля риби заборонена або ж запроваджено певні обмеження щодо обсягів вилову. Сюди належать природоохоронні території, ділянки, створені для охорони рибних запасів, зони для рекреації, а також заборона риболовлі у часи розмноження риб [46, с.353].

Згідно з обґрунтованими викладками М. М. Сливки, збереження довкілля, доцільне застосування природних благ та гарантування екологічної безпеки для людського існування складають незамінний чинник для економічного та суспільного поступу держав у світовому масштабі. Україна також стикнулася з цією викликом. Можна перелічити низку змін, що розгортаються на нашій планеті внаслідок людської діяльності: забруднення простору промисловими й побутовими рештками, погіршення якості води, придатної для споживання, та їжі, збільшення концентрації отруйних хімічних речовин у повітрі й ґрунті, поширення мікроорганізмів, шкідливих для здоров'я, а також глобальна кліматична трансформація – і це лише частина переліку. Якщо ж не запровадити належне правове регулювання цих тенденцій, то їхні наслідки матимуть дедалі менш прогнозований характер [68, с. 1].

Згідно з поглядами С. В. Куренди, у сучасній дійсності застосування та збереження водних активів є нерозривно пов'язаними складовими забезпечення потреб як приватних, так і корпоративних суб'єктів через водні об'єкти. Водні ресурси, разом із водною рослинністю та тваринним світом, сприяють збалансованості численних природних циклів, а до того ж, надбання річок, озер, морів та океанів є значущим джерелом рідких і критично важливих для людства мікроелементів, що знаходять застосування у фармацевтиці та виробництві косметичних засобів. Хоча у сфері природоресурсового права експлуатація та

захист водних ресурсів традиційно сприймаються як цілісний блок або нероздільна подвійна задача, наразі бракує ґрунтового та досить розширеного розуміння підходів і конкретних способів її вивчення, тобто саме застосування та збереження водних ресурсів у їх спільній залежності та взаємодії. Така ситуація здатна стати перешкодою для найбільш цілісного й водночас результативного аналізу означеної проблематики, а отже, і для вироблення своєчасних, логічних та обміркованих рекомендацій щодо поліпшення чинних норм законодавства України. З огляду на вищевикладене, питання методології та методики дослідження застосування і збереження водних ресурсів потребує окремої уваги, результати якої можуть слугувати основою для вибору найдієвіших прийомів та формування оптимальної системи дослідження не лише використання та захисту водних ресурсів, а й застосування та охорони інших екологічних утворень [15, с. 51].

Українське законодавство у сфері водокористування базується на положеннях Водного кодексу України, прийнятого у 1995 році [4], а також на низці інших нормативних актів. Водний кодекс визначає основні принципи управління водними ресурсами, права і обов'язки водокористувачів, а також механізми охорони водних об'єктів. Однак, з огляду на сучасні виклики та міжнародні зобов'язання України, чинна нормативно-правова база потребує вдосконалення.

Основними проблемами українського законодавства є недостатня деталізація процедур моніторингу стану водних ресурсів, відсутність ефективних механізмів контролю за їх використанням, а також слабка інтеграція екологічних аспектів у процеси планування та управління. Крім того, існує потреба у більш чіткій координації між різними органами влади, які відповідають за водокористування.

Д. Буцьких зазначає, що з найдавніших часів міжнародні води мали велике значення як транспортні шляхи для зв'язку і торгівлі, а також як джерело води для побутових і сільськогосподарських потреб. Це підтверджується тим, що багато давніх цивілізацій виникали та розвивалися поблизу великих річок, таких

як Тигр, Євфрат, Ніл, Інд, Ганг, Тибр, Дніпро тощо. Уже тоді люди усвідомлювали необхідність створення правил для використання водних ресурсів, визнаючи два важливі принципи: державний суверенітет над водними ресурсами в межах території країни та принцип міжнародної співпраці для спільного використання цих ресурсів.

Розвиток міжнародного водного права був тісно пов'язаний із політичними, економічними, технічними та соціальними потребами. Подібні тенденції можна спостерігати й у сучасному використанні міжнародних водних ресурсів, де важливим аспектом є адміністративно-правова охорона цих ресурсів. Її вдосконалення стає дедалі актуальнішим через погіршення водного балансу, зростання рівня забруднення вод і недостатність заходів для відновлення водних ресурсів.

Важливу роль у цьому може відіграти позитивний досвід інших країн. У кожній європейській державі є своя система охорони й відновлення водних ресурсів, яка формувалася під впливом різних чинників – історичних, географічних, соціально-економічних, політичних тощо. Хоча пряме перенесення такого досвіду не завжди можливе через відмінності в правових системах, аналіз цих підходів і використання окремих елементів можуть бути дуже корисними. Вивчення досягнень інших країн збагачує власну практику, сприяє внесенню необхідних змін і відкриває нові можливості для ефективної охорони водних ресурсів [69, с. 75].

Міжнародні стандарти у сфері водокористування базуються на принципах сталого розвитку, які передбачають збалансоване використання природних ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління без загрози для майбутніх поколінь. Одним із ключових документів у цій сфері є Рамкова водна директива Європейського Союзу (2000/60/ЄС) [66], яка встановлює загальноєвропейські принципи управління водними ресурсами.

Рамкова водна директива передбачає:

1. Інтегроване управління водними басейнами.
2. Створення системи моніторингу стану водних ресурсів.

3. Встановлення екологічних цілей для кожного водного об'єкта.
4. Участь громадськості у процесах планування та прийняття рішень.
5. Забезпечення доступу до інформації про стан водних ресурсів.

Крім того, важливим є врахування положень Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (Хельсінська конвенція) [11], яка спрямована на забезпечення співпраці між державами у сфері управління транскордонними водними ресурсами.

Абсолютно зрозуміло, що в рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом на нашу державу покладено зобов'язання імплементувати шість директив ЄС стосовно стандартів якості води та раціонального використання водних ресурсів (зокрема, морського середовища). Ключова мета цього регулювання полягає у підвищенні якості води, яку споживає населення, а також у впорядкуванні діяльності у сферах річкового менеджменту, обробки комунальних стоків, захисту морських екосистем, контролю за забрудненням із сільського господарства та запобігання повеням. [5, с. 18].

Гармонізація законодавства України з міжнародними стандартами є складним процесом, який вимагає внесення змін до чинної нормативно-правової бази, розробки нових законодавчих актів, а також удосконалення адміністративних процедур.

Основними напрями гармонізації варто назвати:

1. Інтегроване управління водними ресурсами. На рівні законодавства необхідно закріпити принципи інтегрованого управління водними басейнами, які передбачають врахування екологічних, соціальних та економічних аспектів. Важливим кроком є створення басейнових рад, які об'єднують представників органів влади, громадськості та бізнесу для спільного вирішення проблем водокористування.

2. Вдосконалення системи моніторингу. Україна повинна запровадити сучасні методи моніторингу стану водних ресурсів відповідно до європейських стандартів. Це включає регулярне проведення аналізу якості води, оцінку впливу

господарської діяльності на водні об'єкти та створення відкритих баз даних для забезпечення доступності інформації.

3. Екологічні цілі. Законодавство має передбачати встановлення чітких екологічних цілей для кожного водного об'єкта з урахуванням його особливостей. Це допоможе забезпечити збереження біорізноманіття та відновлення деградованих екосистем.

4. Участь громадськості. Важливо забезпечити механізми залучення громадськості до процесу прийняття рішень у сфері водокористування. Це може включати проведення громадських слухань, консультацій та доступ до інформації про стан водних ресурсів.

5. Транскордонне співробітництво. Україна повинна активніше співпрацювати з сусідніми державами у сфері управління транскордонними водними ресурсами. Це передбачає розробку спільних програм моніторингу, обмін даними та координацію дій щодо запобігання забрудненню.

Процес гармонізації законодавства супроводжується низкою викликів, серед яких: 1) недостатнє фінансування заходів з охорони водних ресурсів; 2) брак кваліфікованих кадрів для реалізації нових підходів; 3) опір з боку окремих суб'єктів господарювання через посилення вимог до екологічної безпеки.

Проте перспективи гармонізації є позитивними. Впровадження міжнародних стандартів сприятиме покращенню стану водних ресурсів, підвищенню ефективності їх використання та посиленню екологічної безпеки в Україні.

Отож, гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері водокористування та охорони водних ресурсів є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку держави. Враховуючи сучасні виклики, Україна повинна активно адаптувати своє законодавство до вимог Рамкової водної директиви ЄС та інших міжнародних документів. Це не лише допоможе покращити екологічну ситуацію в країні, але й сприятиме її інтеграції до європейської спільноти.

3.2. Запровадження сучасних механізмів контролю та моніторингу стану водних ресурсів

Водні ресурси є одним із найважливіших природних компонентів, що забезпечують життєдіяльність суспільства, економічний розвиток та екологічну стабільність. Проте їхній стан у багатьох регіонах світу, включаючи Україну, викликає серйозне занепокоєння через антропогенний вплив, кліматичні зміни та недостатню ефективність механізмів управління. У зв'язку з цим виникає необхідність у запровадженні сучасних технологій та правових механізмів для контролю, моніторингу та охорони водних ресурсів.

Україна володіє значним гідрологічним потенціалом, проте його раціональне використання залишається складним завданням. Забруднення річок, озер та підземних вод спричиняється промисловими скидами, сільськогосподарськими відходами, неефективною системою очищення стічних вод та недостатнім контролем за використанням водних об'єктів. Додатковим фактором є зміна клімату, що впливає на гідрологічний режим річок, зменшення рівня води в озерах та деградацію водно-болотних угідь.

Згідно з даними Державного агентства водних ресурсів України, понад 60% поверхневих вод країни не відповідають стандартам якості. Це створює ризики для здоров'я населення, екосистем та економіки. У таких умовах необхідно впроваджувати сучасні механізми моніторингу, які дозволять оперативно реагувати на загрози та забезпечувати сталий розвиток.

Моніторинг водних ресурсів є важливою складовою державної політики у сфері охорони довкілля. Відповідно до Водного кодексу України, моніторинг здійснюється з метою оцінки кількісного та якісного стану водних ресурсів, прогнозування змін і розробки заходів для їх охорони. Однак існуюча нормативно-правова база потребує вдосконалення для врахування сучасних технологічних можливостей та міжнародних стандартів.

Особливу увагу необхідно приділити інтеграції національного законодавства з європейськими нормами, включаючи Директиву 2000/60/ЄС

Європейського парламенту та Ради «Про встановлення рамок для дій Співтовариства у сфері політики водних ресурсів» [66]. Цей документ визначає принципи сталого управління водними ресурсами, зокрема необхідність впровадження комплексного моніторингу із залученням новітніх технологій.

Сучасні технології відкривають нові можливості для ефективного контролю стану водних ресурсів. До ключових інструментів належать:

1. Системи дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Використання супутникових даних дозволяє отримувати інформацію про стан водних об'єктів у реальному часі. Це особливо актуально для моніторингу великих річкових басейнів, озер та морських акваторій.

2. Автоматизовані датчики якості води. Сучасні датчики здатні вимірювати параметри якості води (температура, рівень кисню, концентрація забруднюючих речовин) безпосередньо на місці. Дані можуть передаватися до централізованих систем для аналізу та прийняття управлінських рішень.

3. Геоінформаційні системи (ГІС). Геоінформаційні системи дозволяють інтегрувати дані з різних джерел і створювати моделі для прогнозування змін у водному середовищі. Це сприяє розробці ефективних стратегій управління.

4. Блокчейн-технології. Використання блокчейн-платформ забезпечує прозорість і достовірність даних про стан водних ресурсів. Це може бути корисним для контролю за виконанням екологічних норм і угод.

5. Штучний інтелект (ШІ). Алгоритми ШІ здатні аналізувати великі обсяги даних і виявляти закономірності, які важко помітити традиційними методами. Це сприяє швидкому виявленню джерел забруднення та прогнозуванню екологічних ризиків.

Для ефективного впровадження сучасних механізмів контролю необхідно здійснити інституційну реформу. Вона має включати:

По-перше, розширення повноважень органів державного управління. Державне агентство водних ресурсів України повинно отримати додаткові повноваження щодо координації моніторингових заходів та забезпечення їх фінансування.

По-друге, залучення приватного сектору. Співпраця з приватними компаніями може сприяти розвитку інновацій у сфері моніторингу, зокрема через державно-приватне партнерство.

По-третє, навчання кадрів. Підготовка фахівців із використання сучасних технологій є ключовим елементом успішної реалізації реформ.

По-четверте, міжнародна співпраця. Взаємодія з міжнародними організаціями дозволить отримати доступ до передових технологій і фінансової підтримки.

На думку Т. Оверковської, важливим елементом захисту водних ресурсів є охорона водних біоресурсів у сфері аквакультури. Вчена підкреслює, що правовий захист водних біоресурсів у цій сфері слід розглядати як комплекс правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на їх охорону, відтворення та раціональне використання. Також важливо забезпечувати збереження належного екологічного стану середовища існування водних біоресурсів під час господарської діяльності, а також проводити профілактику і боротьбу із захворюваннями та загибеллю об'єктів аквакультури [70, с. 126].

Отже, запровадження сучасних механізмів контролю та моніторингу стану водних ресурсів є необхідною умовою для забезпечення їхньої охорони та сталого використання. Поєднання технологічних інновацій із правовими та інституційними реформами дозволить ефективно реагувати на екологічні виклики і створити умови для сталого розвитку країни.

Україна має значний потенціал для впровадження таких змін, проте їх реалізація потребує політичної волі, фінансових ресурсів і активної участі громадськості. Лише спільними зусиллями можна досягти високого рівня захисту водних ресурсів і забезпечити їхнє раціональне використання на благо нинішніх і майбутніх поколінь.

3.3. Екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів

Водні ресурси є однією з найважливіших складових природного середовища, що забезпечує життєдіяльність людини та екосистем. У зв'язку з цим питання їх охорони та раціонального використання набуває особливого значення. Екологічні стандарти та нормативи виступають ключовими інструментами правового регулювання у цій сфері, спрямованими на забезпечення балансу між економічною діяльністю та збереженням водних екосистем.

Екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів є правовими актами, які встановлюють обов'язкові до виконання вимоги щодо якості води, допустимих рівнів забруднення, а також правил використання водних об'єктів. Вони визначають межі антропогенного впливу на водні ресурси, забезпечуючи їх збереження для майбутніх поколінь.

Основними видами нормативів у цій сфері є:

1. Нормативи якості води, які встановлюють гранично допустимі концентрації (ГДК) шкідливих речовин у воді.
2. Нормативи допустимого антропогенного навантаження на водні об'єкти.
3. Нормативи водоспоживання та водовідведення, що регулюють раціональне використання водних ресурсів.
4. Нормативи екологічної безпеки, спрямовані на запобігання негативним наслідкам господарської діяльності.

В Україні правове регулювання охорони водних ресурсів базується на Конституції України [19], Водному кодексі України [4], Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» [20], «Про питну воду та питне водопостачання» [21] та інших нормативно-правових актах. Особливе місце займають міжнародні договори, учасником яких є Україна, зокрема Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер [11; 23].

Водний кодекс України визначає основні принципи державної політики у сфері охорони водних ресурсів, серед яких:

- пріоритетність екологічних інтересів над економічними;
- інтегрований підхід до управління водними ресурсами;
- запобіжний характер заходів щодо охорони вод [4].

Як зазначає, А. І. Черемкова, для збереження водності річок та їх захисту від забруднення необхідно створювати прибережні захисні смуги; організовувати спеціалізовані служби для догляду за річками, захисними смугами, гідротехнічними спорудами та підтримання їх у належному стані; впроваджувати ґрунтозахисну систему землеробства з контурно-меліоративною організацією території водозбору; здійснювати агротехнічні, агролісомеліоративні та гідротехнічні заходи проти ерозії. Також важливим є створення споруд для організованого відведення поверхневого стоку (водостоки, перепуски, акведуки тощо) під час будівництва і експлуатації шляхів, залізниць та інших комунікацій, впровадження водозберігаючих технологій і виконання водоохоронних заходів, передбачених Водним кодексом, на підприємствах, установах і організаціях, розташованих у басейні річки [71, с 165-166].

Правова охорона вод, на думку вченої, передбачає закріплену законодавством систему заходів, спрямованих на запобігання забрудненню, засміченню, виснаженню водних ресурсів, а також на їх раціональне використання для задоволення потреб водного господарства, забезпечення екологічних, матеріальних і культурно-оздоровчих інтересів населення, ліквідацію негативних явищ і покращення стану вод [71, с 165-166].

Ефективне впровадження екологічних стандартів та нормативів у сфері охорони водних ресурсів передбачає використання низки інструментів:

1. Моніторинг стану водних ресурсів – регулярне спостереження за якістю та кількістю води у поверхневих і підземних джерелах.
2. Ліцензування діяльності – видача дозволів на спеціальне водокористування із зазначенням умов та обмежень.
3. Екологічна експертиза – оцінка впливу господарської діяльності на стан

водних ресурсів.

4. Контроль та відповідальність – здійснення державного контролю за дотриманням екологічного законодавства та застосування санкцій за його порушення.

Попри існування розвиненої законодавчої бази, в Україні існує низка проблем, які ускладнюють реалізацію екологічних стандартів:

- недостатнє фінансування заходів з охорони вод;
- застарілість очисних споруд на багатьох підприємствах;
- низький рівень екологічної свідомості населення;
- недостатня координація між органами влади у сфері управління водними ресурсами.

Для підвищення ефективності охорони водних ресурсів доцільно: гармонізувати національне законодавство з європейськими директивами, зокрема Рамковою директивою ЄС про воду; запровадити економічні механізми стимулювання раціонального використання води, включаючи систему «забруднювач платить»; забезпечити модернізацію інфраструктури водопостачання та очищення стоків; посилити роль громадськості у процесах контролю за станом водних ресурсів.

За словами М. С. Крилова, важливим питанням, яке потребує уваги, є власність на об'єкти інженерної інфраструктури, що забезпечують подачу або відведення води (канали, насосні станції, трубопроводи тощо). Відповідно до чинного законодавства, ці об'єкти мають передаватися у власність організаціям, які обслуговують відповідні земельні ділянки. Це створює правову визначеність у питаннях управління майном, його використання та модернізації, а також запобігає конфліктам інтересів між користувачами водних ресурсів. Крім того, важливою є норма, що забороняє власникам земельних ділянок перешкоджати будівництву чи експлуатації водогонів або колекторів, якщо ці об'єкти належать відповідній організації та використовуються для гідротехнічної меліорації. Такий підхід мінімізує ризик зловживання правом власності окремими суб'єктами та сприяє ефективному виконанню екологічних і технічних програм

[72, с. 192].

Особливу увагу слід приділити думкам М. К. Черкашиної, яка зазначає, що через забруднення та виснаження більшості поверхневих водних ресурсів виникають проблеми з нестачею якісної питної води. У зв'язку з цим попит на прісні підземні води, які є ключовим джерелом питної води, значно зріс. Вчена наголошує, що уявлення про підземні води як завжди екологічно чисті є хибним. Навпаки, сучасний стан підземних вод можна охарактеризувати як напружений у різному ступені. Таким чином, важливість екологічних стандартів та норм у сфері охорони водних ресурсів є незаперечною [73, с. 273].

На підставі викладеного вище можемо констатувати, що екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів є важливим елементом системи екологічного права, спрямованим на забезпечення сталого розвитку суспільства. Їх ефективна реалізація потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, підвищення відповідальності за порушення екологічних норм, розвиток технологій та активну участь громадськості. Лише за таких умов можливо забезпечити збереження водних ресурсів як основи життя на планеті.

Отже, у третьому Розділі було розглянуто ключові аспекти адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів, а також визначено перспективи його вдосконалення. Проведений аналіз дозволив виявити низку проблем, які потребують вирішення для забезпечення ефективного управління водними ресурсами, зокрема в умовах зростання антропогенного впливу та зміни клімату.

По-перше, було встановлено, що чинна нормативно-правова база у сфері використання та охорони водних ресурсів потребує оновлення з урахуванням сучасних викликів. Застарілі положення законодавства, недостатня деталізація норм щодо моніторингу, контролю та відповідальності за порушення водного законодавства створюють передумови для неефективного управління водними ресурсами. Тому необхідним є прийняття нових нормативних актів, які будуть відповідати сучасним екологічним стандартам та міжнародним зобов'язанням

України.

По-друге, важливою перспективою вдосконалення адміністративно-правового регулювання є підвищення ефективності інституційного механізму управління водними ресурсами. Йдеться про оптимізацію функцій органів державної влади, які відповідають за реалізацію водної політики, а також про забезпечення їх належного фінансування та кадрового забезпечення. Особливу увагу слід приділити посиленню міжвідомчої координації з метою уникнення дублювання функцій і підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

По-третє, акцент зроблено на необхідності впровадження сучасних цифрових технологій у процеси моніторингу та управління водними ресурсами. Автоматизація збору даних, впровадження геоінформаційних систем для моніторингу стану водних об'єктів та контролю за їх використанням дозволить значно підвищити оперативність і точність управлінських рішень.

По-четверте, необхідно посилити відповідальність за порушення у сфері використання та охорони водних ресурсів. Це передбачає як удосконалення механізмів адміністративної відповідальності, так і запровадження більш жорстких санкцій за значні екологічні правопорушення. Такий підхід сприятиме формуванню у суб'єктів господарювання свідомого ставлення до водних ресурсів.

По-п'яте, важливим аспектом є розширення участі громадськості у процесах прийняття рішень щодо управління водними ресурсами. Забезпечення прозорості, доступу до інформації та можливості для громадян впливати на прийняття екологічно важливих рішень сприятиме підвищенню рівня довіри до органів влади та загальному поліпшенню екологічної ситуації.

Ще одним ключовим моментом є приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів у сфері водокористування та охорони водних ресурсів, що є важливою умовою для сталого розвитку країни. З огляду на сучасні виклики, Україна має активно пристосовувати своє законодавство до вимог Рамкової водної директиви ЄС та інших міжнародних документів. Це не

лише сприятиме покращенню екологічної ситуації в державі, але й зміцнить її інтеграцію до європейської спільноти.

Відтак, вдосконалення адміністративно-правового регулювання використання та охорони водних ресурсів є багатограним процесом, який потребує комплексного підходу. Впровадження запропонованих заходів дозволить забезпечити раціональне використання водних ресурсів, їх ефективний захист та збереження для майбутніх поколінь. Водночас це сприятиме виконанню Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля та сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

Адміністративно-правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні є важливим елементом забезпечення екологічної безпеки, раціонального природокористування та сталого розвитку держави. Аналіз сучасного стану правового регулювання у цій сфері дозволяє зробити низку ключових висновків.

1. Правова база України щодо використання та охорони водних ресурсів є досить розвинутою, але потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, Водний кодекс України та інші нормативні документи, хоча і створюють фундамент для управління водними ресурсами, однак мають певні положення, які не завжди узгоджуються між собою або не враховують сучасні екологічні та соціально-економічні реалії. Потрібно вдосконалити механізми реалізації норм, які регулюють водокористування, та посилити відповідальність за порушення правил охорони водних ресурсів.

2. Окремий пласт проблем викликають інституційні проблеми. Органи виконавчої влади, що здійснюють контроль у сфері водокористування та охорони водних ресурсів, стикаються з проблемами недостатньої координації між собою, дублювання повноважень та браком фінансування. Це знижує ефективність реалізації державної політики у цій сфері.

Інституційна структура управління водними ресурсами в Україні потребує оптимізації. Необхідно чітко розмежувати повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування, уникнути дублювання функцій і покращити міжвідомчу координацію. Також важливо залучати громадськість і бізнес до процесу ухвалення рішень щодо використання та охорони водних ресурсів.

3. Незважаючи на існування правових механізмів охорони водних ресурсів, рівень їх забруднення залишається критично високим через недосконалість системи моніторингу, слабкий контроль за дотриманням екологічних норм підприємствами та недостатню відповідальність за порушення.

4. Досвід європейських країн демонструє ефективність інтегрованого підходу до управління водними басейнами на основі принципів сталого розвитку. Україна, прагнучи до інтеграції з ЄС, повинна продовжувати гармонізацію свого законодавства з нормами та стандартами Європейського Союзу, зокрема у контексті реалізації Водної рамкової директиви ЄС.

У контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна взяла на себе зобов'язання щодо адаптації свого законодавства до європейських стандартів. Це стосується, зокрема, впровадження Водної рамкової директиви ЄС, яка передбачає інтегроване управління водними ресурсами на основі басейнового принципу. Проте процес гармонізації законодавства потребує додаткових зусиль та ресурсів.

5. Однією з головних проблем є забруднення водних ресурсів через промислову діяльність, сільське господарство та побутові відходи. Аналіз показує, що чинні правові механізми контролю за якістю води та її забрудненням є недостатньо ефективними. Важливо посилити екологічний контроль, впровадити сучасні технології моніторингу стану водних об'єктів і забезпечити належне фінансування заходів з охорони водних ресурсів.

6. Ефективна охорона водних ресурсів неможлива без формування високого рівня екологічної культури серед населення. Правові механізми повинні включати заходи з інформування громадян про їхні права та обов'язки у сфері водокористування, а також сприяти підвищенню відповідальності за порушення екологічних норм.

7. Перспективами вдосконалення адміністративно-правового регулювання вбачається необхідність підвищення ефективності регулювання у сфері використання та охорони водних ресурсів. Це має передбачати удосконалення нормативно-правової бази, шляхом усунення суперечностей та прогалин; забезпечення належного фінансування програм моніторингу стану водних ресурсів; посилення адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства; запровадження сучасних цифрових технологій для управління водними ресурсами; забезпечення широкої просвітницької

діяльності серед населення щодо раціонального використання водних ресурсів тощо.

8. Екологічні стандарти та нормативи у сфері охорони водних ресурсів мають важливе значення як складова екологічного права, спрямована на забезпечення сталого розвитку суспільства. Для їх ефективного впровадження необхідний комплексний підхід, що включає вдосконалення законодавства, посилення відповідальності за недотримання екологічних вимог, розвиток сучасних технологій та активну участь громадськості. Тільки за таких умов можна гарантувати збереження водних ресурсів, які є основою життя на Землі.

Отже, ефективне адміністративно-правове регулювання використання та охорони водних ресурсів в Україні є можливим лише за умови комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та активної співпраці всіх зацікавлених сторін: держави, бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів. Вдосконалення цієї сфери сприятиме не лише екологічній безпеці, а й сталому економічному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шеховцов В. В., Єрмолаєва Т. В. Теоретико-практичні проблеми раціонального використання водних біоресурсів як об'єкта тваринного світу в умовах забезпечення сталого розвитку України. *Правова держава*. 2021. Вип. 44. С. 110–118.
2. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник/ Краснова М.В., Краснова Ю.А. Київ: НУБіП України. 278 с.
3. Зигрій О., Вітик А., Кузьменчук А. Вода як об'єкт правового регулювання використання та охорони. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 168–173.
4. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
5. Костицький В. Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, її основні відмінності від екологічного законодавства України. Дослідження 1. Екологічне право ЄС та його порівняння з українським екологічним законодавством. USAID; Інтерньюз Україна; «Рада: наступне покоління»; WFD. 63 с.
6. Грубінко А. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 392 с.
7. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник; 8-ме вид., доповн. Київ: Атіка; Харків: Право, 2015. 624 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін.; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
9. Ціватий В. Інституціоналізація європейського політико-дипломатичного простору доби раннього Нового часу: від миру в Като-Камбрезі (1559 р.) до Віденського конгресу (1814–1815 рр.). *Наукові записки: Серія «Історія»*. С. 96–103. URL:

- https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsivatyi_Viacheslav/Instytutstionalizatsiia_ievropeiskoho_polityko-dyplomatychnoho_prostoru_doby_rannoho_novoho_chasu_vid.pdf
10. Водний кодекс Української РСР: Кодекс затверджено і введено в дію Законом УРСР № 771-VIII від 09.06.1972. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1972. додаток до № 24. Ст. 200 (*Кодекс втратив чинність на підставі Постанови ВР № 214/95-ВР від 06.06.95, ВВР, 1995, № 24, Ст. 190*).
 11. Конвенція ООН про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер від 17 березня 1992 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92K05U>
 12. Куренда С. В. «Використання» та «охорона» водних ресурсів: окремі проблеми загальноюридичної уніфікації понятійно-категоріального апарату. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 90: частина 3. С. 43–50.
 13. Чумаченко І. Є. Принципи державного управління в галузі використання та охорони вод: теоретико-правові аспекти. *Науково-практичний журнал «Екологічне право»*. 2019. Вип. 3. С. 46–50.
 14. Конвенція ООН про право несудноплавного використання міжнародних водотоків від 21 травня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/995_323#Text
 15. Куренда С. В. Сучасні методологічні та методичні проблеми дослідження правового регулювання відносин щодо використання та охорони водних ресурсів. *Аналітичне порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 04. Ч. 2. С. 51–57.
 16. Головка А. Л. Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності: дис. на здобуття наук. ступеня докт. філософ. за спец. 081 Право; Нац. акад.. внутр. справ. Київ. 2021. 289 с.
 17. Буцьких Д. О. Стан нормативно-правового забезпечення охорони вод і відтворення водних ресурсів та способи його оптимізації. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 134–140.

- 18.Легеза Є. О., Собакарь А. О. Особливості адміністративно-правового регулювання в сфері охорони водних ресурсів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-01-09>
- 19.Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- 20.Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
- 21.Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10 січня 2002 року № 2918-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112. (Назва Закону в редакції Законів № 2047-VIII від 18.05.2017, № 2887-IX від 12.01.2023).
- 22.Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.
- 23.Про приєднання України до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер: Закон України від 1 липня 1999 року № 801-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 34. Ст. 282.
- 24.Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25 червня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
- 25.Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
- 26.Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки: Закон України від 24 червня 2004 року № 1869-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004.

- № 46. *Ст. 512*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>
27. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 9 листопада 2017 року № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 1. Ст. 1.
28. Про Загальнодержавну цільову програму «Питна вода України» на 2011–2020 роки: Закон України від березня 2005 року № 2455-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 15. Ст. 243.
29. Про Програму розвитку водопровідно-каналізаційного господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 р. № 1269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1269-97-%D0%BF#Text>
30. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (Кіотський протокол ратифіковано Законом № 1430-IV від 04.02.2004 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text)
31. Антонова С. Є. Організаційно-правове забезпечення в сфері державного управління водозабезпечення населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=718>
32. Про водовідведення та очищення стічних вод: Закон України від 12 січня 2023 року № 2887-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 58. Ст. 181.
33. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 30. Ст. 238.
34. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: Закон України від 9 липня 2010 року № 2479-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 49. Ст. 571. (*Назва Закону в редакції Закону № 3610-VI від 07.07.2011*).
35. Про затвердження Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України: Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27 червня 2008 року № 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-08#Text>
36. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого

- водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 р. № 690. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2019-%D0%BF#Text>
37. Про затвердження Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядку визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 р. № 316. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-18#Text>
38. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 10.03.2016 р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-16#Text>
39. Про затвердження Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 24.03.2016 р. № 364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-16#Text>
40. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text>
41. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
42. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

43. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
44. Кодекс Цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. Ст. 458.
45. Про особливості передачі в оренду об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності: Закон України від 21 жовтня 2010 року № 2624-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 11. Ст. 71. (Назва Закону із змінами, внесеними згідно із Законами № 640-VII від 10.10.2013, № 155-IX від 03.10.2019)
46. Круговий С. В. Правове регулювання охорони водних об'єктів при здійсненні рибогосподарської діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 80: частина 1. С. 349–354.
47. Крилова І. І. Система нормативно-правових актів у сфері водопостачання та водовідведення. Ефективність та реалізація. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 1–2. С. 14–26.
48. Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 552-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80#Text>
49. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#n6>
50. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>
51. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.
52. Хвесик М. А., Мандзик В. М. Водні ресурси – інвестиція сьогодення і перспектива майбутнього. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 1.

- С. 2–8.
53. Хмелінін В. О. Публічне адміністрування водними ресурсами в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук. спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 22 с.
 54. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 48. Ст. 483.
 55. Про затвердження Порядку видачі, переоформлення та припинення дії (відкликання, визнання недійсними) дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF#Text>
 56. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 року № 2665-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 50. Ст. 262.
 57. Золотарьова Н. І. Надра і води як об'єкти адміністративно-правової охорони. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 2. С. 96–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_2_17
 58. Мелех Л. В. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства як різновид гарантії законності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № 1. С. 73–84.
 59. Коломоець Т. О., Кремова Д. С. Водні ресурси як предмет адміністративно-деліктного регулювання: чи коректним є використання понятійного апарату? *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2023. № 19. С. 305–311.
 60. Петренко В. В. Поняття та особливості адміністративної відповідальності за порушення правил рибальства та охорони рибних запасів в Україні. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 83–88.

61. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
62. Махно Н. Юридична відповідальність за порушення законодавства про водні об'єкти, що віднесені до категорії лікувальних. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 88–95.
63. Сухоребра Т. І. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з палінням листя, сухої трави та інших відходів у період воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. № 2. Т. 33 (72). С. 20–26.
64. Коломоєць Т. О., Кремова Д. С. Адміністративно-правова охорона водних ресурсів в аспекті оновленого погляду на систему адміністративного права України. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 188–192.
65. Джуган В. О. Адміністративна відповідальність за порушення водного законодавства України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 50. 257–264.
66. Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики (ОВ L 327, 22.12.2000, с. 1). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
67. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Порушення правил охорони вод: проблеми тлумачення і вдосконалення кримінального закону. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 2 (10). С. 26–35.
68. Сливка М. М. Взаємодія суб'єктів охорони навколишнього природного середовища (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. канд. юрид. наук; спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Львів, 2018. 23 с.
69. Буцьких Д. Напрями оптимізації адміністративно-правової охорони водних ресурсів з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. *EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE*. 2022. Issue 1. Vol. 9. С. 74–

- 79.
70. Оверковська Т. Правові засади охорони водних біоресурсів у сфері аквакультури. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 122–126.
71. Черемкова А. І. Водний фонд України як об'єкт правової охорони. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 161–167.
72. Крилов М. С. Право власності в управлінні водними ресурсами України. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2024. № 3. С. 188–194.
73. Черкашина М. К. Особливості правового режиму питних підземних вод України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 91: частина 2. С. 272–283.